No. 48. Donderdag 1 December 1921. 21ste Jaargang.

Ligt ter raadpleging en lezing op de leestafels der Oost- en West-Indische Mailbooten en der voornaamste Sociëteiten, Hotels, Café's en Leesinrichtingen, zoowel hier te lande als in Oost- en West-Indië.

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

ORGAAN DER VEREENIGING

OOST EN WEST

Opgericht door Kolonel G. E. V. L. van Zuylen, 21 Maart 1900.

„Het Koloniaal belang is een algemeen Nederlandsch belang".

KANTOREN:

HOOFDBESTUUR . . . . . . } HEULSTRAAT 17, DEN HAAG.
INLICHTINGENDIENST . . . . . } TELEF. 4519. POSTGIRO 14574

MEDEDEELINGEN of INGEZONDEN STUKKEN moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie", en gezonden aan de Presidente: HEERENGRACHT 7, DEN HAAG.

ADMINISTRATIE VAN HET „KOLONIAAL WEEKBLAD"
HEULSTRAAT 17, DEN HAAG. TEL. 4519. POSTGIRO 14574

Voor *Administratie* en *Verandering van Woonplaats* wende men zich in Nederland tot den Administr.: HEULSTRAAT 17, Tel. 4519. Postgiro 14574; in Nederlandsch-Indië tot den Hoofdvertegenwoordiger te SOLO.
Voor *Advertentiën* tot de DRUKKERIJ TEN HAGEN, NOBELSTRAAT 20, Tel. Interc. 474 en 475. Postgiro No. 17260, beiden DEN HAAG.

De Indische Kunst-Avond

—o—

De Indische Kunstavond, op 25 November j.l. in den Dierentuin te 's-Gravenhage gegeven, mag zeker een succes heeten. De groote zaal was nagenoeg geheel gevuld en ook de voorste rijen van de bovengalerij waren goed bezet, het eere-comité was bijna voltallig aanwezig en de algemeene indruk was, dat de bezoekers zeer voldaan huiswaarts keerden, na van Indië's kunst- en natuurschoon genoten te hebben, ook in stoffelijken vorm gedurende de pauze aan de zoo welvoorziene Oost- en West-Indische buffetten, door vriendelijke handen in nationale kleederdracht bediend, terwijl velen nog een kunstnijverheidsstuk als herinnering meevoerden, een prijs uit de loterij of van het zoo gulle rad van fortuin *). Het glanspunt van den avond was wel de Javaansche dans met gamelanbegeleiding in de Pendopo op het tooneel. Hier komt een woord van hartelijken dank toe aan de leden der Indische Vereeniging, die daartoe haar beste krachten hebben medegewerkt, evenals aan de leden van de Indische Club, die door hun krontjong-muziek het geheel hebben vervroolijkt. Ook de filmbeelden na de pauze vertoond en door den heer Giel toegelicht, al hadden er nog betere kunnen zijn. Helaas schijnen de beste Indische films in Amerika te wezen. De heer W. Mullens verdient toch dank voor zijn welwillende medewerking.

Hoeveel het saldo ten bate der Ind. Kunstnijverheid bedraagt, kan thans nog niet worden medegedeeld, daar nog niet alle uitgaven geboekt zijn. Wel kunnen wij met groote dankbaarheid vermelden, dat ons eenige giften werden gezonden van *f* 5, *f* 10, *f* 20 en zelfs één van *f* 500. Dat *„geeft den burger moed"*! om op den ingeslagen weg, waarvan deze avond het begin was, met vertrouwen voort te gaan.

*) Voor hen, die de getrokken prijzen nog niet afhaalden, volgt hierachter de lijst der gelukkige winners. De voorwerpen kunnen, bij afgifte van het desbetreffende lot, gehaald worden in „Boeatan", Heulstraat 19, Den Haag.

Lijst der prijzen, ten overstaan van Notaris Treub verloot op 25 November 1921, in den Dierentuin te 's-Gravenhage.

Op	lot	No.	502	viel	de	8e	prijs,	een gebatikte hoofddoek.
„	„	„	449	„	„	28e	„ ,	een loopertje, licht rood.
„	„	„	655	„	„	7e	„ ,	een gebatikt kleedje.
„	„	„	24	„	„	13e	„ ,	een koperen wandbord.
„	„	„	440	„	„	30e	„ ,	een loopertje, groen met rood, weefwerk uit Siloengkang.
„	„	„	94	„	„	32e	„ ,	een Siloengkan-weefsel voor een paar muiltjes.
„	„	„	177	„	„	4e	„ ,	een mandje van orchideestengels.
„	„	„	89	„	„	24e	„ ,	een loopertje, Siloengkanweefwerk

„ „ „	400	„ „ 33e	„ , een gebatikt kussen overtrek met olifantmotief.
„ „ „	288	„ „ 15e	„ , een koperen beeldje.
„ „ „	758	„ „ 31e	„ , een Siloengkan-weefsel voor een paar muiltjes.
„ „ „	141	„ „ 18e	„ , een vogel uit hoorn gesneden.
„ „ „	7	„ „ 26e	„ , een loopertje, Siloengkan-weefsel.
„ „ „	841	„ „ 1e	„ , een koperen kandelabertje.
„ „ „	1	„ „ 6e	„ , een koperen karbouwbel.
„ „ „	664	„ „ 1e	„ , een zeldzaam mooie omslagdoek, ikatweefsel uit Soemba.
„ „ „	553	„ „ 19e	„ , een open mandje Singaparna-vlechtwerk.
„ „ „	133	„ „ 17e	„ , een vogel uit hoorn gesneden.
„ „ „	421	„ „ 3e	„ , een lesenaar, Jav. gekleurd snijwerk.
„ „ „	77	„ „ 21e	„ , een zakdoekje met kantwerk van Curaçao.
„ „ „	585	„ „ 2e	„ , een feestslendong uit Palembang.
„ „ „	883	„ „ 23e	„ , een postzegeldoosje, Djaparaasch snijwerk.
„ „ „	344	„ „ 34e	„ , een boedhabeeldje uit hoorn gesneden.
„ „ „	983	„ „ 11e	„ , een tasch, vlechtwerk uit de Palembangsche Bovenlanden.
„ „ „	121	„ „ 35e	„ , een koperen gendi.
„ „ „	301	„ „ 36e	„ , een koperen vaasje.
„ „ „	448	„ „ 22e	„ , een werkdoos, Djaparaasch snijwerk.
„ „ „	313	„ „ 20e	„ , een presse-papier, Surinaamsch inlegwerk.
„ „ „	258	„ „ 12e	„ , een koperen bloempot.
„ „ „	371	„ „ 27e	„ , een loopertje, Siloengkansch weefsel.
„ „ „	230	„ „ 14e	„ , een koperen sigarenbakje.
„ „ „	87	„ „ 5e	„ , een bamboekoker van de Toradja's.
„ „ „	745	„ „ 25e	„ , een loopertje, Siloengkansch weefsel.
„ „ „	6	„ „ 9e	„ , een kussen, weefwerk van Siloengkan.
„ „ „	198	„ „ 29e	„ , een loopertje, Siloengkansch weefsel.
„ „ „	986	„ „ 10e	„ , een kussen, Siloengkansch weefwerk.

Uit de Oude Doos.

(Vervolg).

Weinig instellingen zijn in Indië zoolang door de censuur onder de knie gehouden en door de overheid in zulk een staat van onmondigheid, als de drukpers. De zienswijze van vroegere Indische bestuurders te haren opzichte zou, met een variant op den versregel van Boileau, aldus kunnen luiden:

„La presse est une esclave et ne doit qu'obéir." *)

Het duurde toch langen tijd, voordat de drukpers onder de O.-I. Compagnie iets anders voortbracht dan plakaten, reglementen, instructiën, ordonnantiën, naamboeken, orderboeken en dergelijke, afgewisseld door de uitschrijving van een dank- of bededag, een loterij-staat of eene officieele lijkrede. Al wat daar buiten viel was voor Indië verboden vrucht; het mocht alleen in 't vaderland het licht zien.

De oudste Indische courant was die, welke in 't jaar 1745 onder het bestuur van den Gouverneur-Generaal G. W. van Imhoff het licht zag. Men had daarbij echter niet gerekend op de zienswijze van bewindhebbers in 't vaderland, die spoedig hun *veto* zonden, zoodat de courant, de *Bataviasche Nouvelles* genaamd, nog in hetzelfde jaar der oprichting weder gesupprimeerd werd. (In tegenspraak met de opgave bij v. Rhede v. d. Kloot schreef H. Prange, dat het blad ongeveer twee jaren bestond, alvorens het bevel tot opheffing kwam).

De eerste Indische drukkerij dagteekende uit de tweede helft der 17de eeuw. In 1668 sloot de regeering met den boekbinder H. Brants een contract voor het leveren van drukwerk en zegels. Het daarvoor benoodigde materieel werd door haar uit Holland ontboden en aan den contractant verstrekt tegen factuursprijs plus 25 pCt. voor vracht, interest, risico en tol. Het werk van deze drukkerij bleef echter lang broddelwerk. Taal en stijl waren niet minder mismaakt dan nog in het jaar 1712 het geval was, toen de drukproeven (denkelijk van een handpersje afkomstig) door niemand minder dan den Gouverneur-Generaal Abraham van Riebeek gecorrigeerd moesten worden. En men kan zich voor-

*) La rime est une esclave et ne doit qu'obéir.

Feuilleton.

Indië
in den spiegel van den Oceaan.

Beeld van Rust, Lijn en Kleur
door P. J. ZÜRCHER Jr.

XII.

De stilte zet zich voort tot voor den drempel van de lustverblijven, waar de gewijde tempelvisschen drijven, diep in den koelen vijver, en het licht aan ieder ding zijn wonderen verricht. Waar langs de stijlen die gedreven weelde van blad en bloemen bloeit en godenbeelden uitspringen in de zon.

Jan Prins. Over Bali.

Dieper het land in, zijn nog talrijke overblijfselen uit een lang vervlogen tijdvak. Men vindt er nog heden ten dage de schoone hindoe-monumenten en de godenbeelden van meer dan duizend jaren geleden. Ze rusten er nog alle in dezelfde devote houding, hun door den kunstenaar uit die dagen, wiens naam niet vermeld staat, geschonken en zooals de vrome hand van toen ze daar heeft nedergezet. De Pradjna Paramita, zij, Hoogste Wijsheid en Moeder van alle Leven en hare zusteren, de Reinheid en Vruchtbaarheid, zij allen staren er nog immer met de in hun amandelvormige, glimlachende oogen, ondoorgrondelijke expressie langs u henen in het onbestemde, als in de dagen, die hen als schepping der vrome gedachte daar deden verrijzen. Er straalt uit den blik, zoo vol berusting, de adel eener volmaakt gelouterde ziel, die weet, begrijpt en gelatenheid predikt, omdat alles mòet zijn, gelijk het is. Inderdaad, er stijgt uit omhoog de bekoring van wezens eener hoogere orde en niet tot deze wereld behoorend. De mysterieuze glimlach uit de geloken oogen, zij vertellen u wel wat zij weten, doch ge begrijpt hen niet, wijl hunne taal niet de uwe is. Te midden van de gewijde rust, zetelen zij nog immer in dat wonder lichte woonvertrek der natuur, slechts weinig aangetast door de eeuwen, die, langs hen gingen en de uit steen gehouwen ziel deden leven tot op dezen dag.

Als door den tijd vergeten, bewaken zij, alle tezaam, daar de stilte van hun verblijf, in welke der eeuwen hand het geheim van hun oorsprong een onvindbare rustplaats bereidde.

En ook door de tempels, van welke Clio weinig meer vertelt, dan dat ze grijs en eerbiedwaardig zijn, trokken de eeuwen heen. Ook zij vertellen u niet van hun geheim. De strenge tempelblik richt zich hemelwaarts en verliest zich eindelijk in de tijdlooze ruimte van den kosmos, in welke dat geheim bewaard ligt in de rust, die er is en altijd er was. Het is onvindbaar dat geheim en toch spiegelt het zich, onophoudelijk, in den stillen vijver, die als in gepeins voor den tempel ligt, met op het onbewogen water, waarin de wijze goudvisch, in een zonneplek aan de oppervlakte, roerloos te droomen schijnt, de gewijde lotos, die hare onbewaakte rein-

tellen, hoe grimmig, onder dien gedwongen arbeid, er moet hebben uitgezien de man, van wien Valentijn verhaalt dat hij „ te scherp en te streng" was, en dat „men hem bijna nooit zag lachen." Drukproeven corrigeeren was dan ook ongetwijfeld een minder aangenaam tijdverdrijf voor Zijn Edelheid dan wandelritjes maken naar Tanah-abang, met achter zich eene cavalcade van slavinnen, die op ezels reden. („Dat niet onaardig stond", voegt de opmerkzame dominee Valentijn er bij).

Ook de Gouverneur-Generaal Valckenier moest nog aan 't corrigeeren. Gelukkig slechts van druk-, niet van zijne eigene fouten, die hem later nog in de gevangenis van 't Kasteel zouden helpen. In 1737 beklaagde hij zich in den Raad van Indië over „de menigvuldige slordigheden en bespottelijke, onbeponnen eertitulen en stellingen, die dagelycks bij het drucken van allerhande instrumenten werden ontdekt, in soo verre dat Zijn Edelheyt zig menigmalen moeste verledigen om deselve te corrigeren en alle nodeloose byvoegselen daaruyt te haalen." Daarop preste het hooge college een lid van den raad van justitie tot het correctorsbaantje. „Censor" was zijn titel, maar het was voornamelijk druk- en smoutwerk, 't welk hij censeerde. Echter schreef zijne instructie hem ook voor om toe te zien, of er in de catalogi van boekverkoopingen ook altemet werken voorkwamen, die wegens hun ergerlijken of lasterlijken inhoud verboden moesten worden. Zoo ja, dan moest hij die in zijne rechterlijke kwaliteit door beulshanden laten verbranden. (Verbranden is geen weerleggen! — gelijk men in 't vaderland bij zoo'n *auto da fé* placht op te merken).

Er was in Indië aanhoudend gebrek aan het materieel, 't welk slechts uit Europa te bekomen was; aan papier, persen, letters, clichés, matrijzen, enz., hetgeen den gang van zaken soms maanden lang belemmerde. Zetters moest men aanvankelijk in de kazerne recruteeren. Over den tijd, die aan het Britsche tusschenbestuur voorafging, schreef Levyssohn Norman:

„Zelfs was menig *jaar* voorbijgegaan, zonder dat op Java de noodige drukletters aanwezig waren om de tot uitgave bestemde stukken ter perse te leggen."

Door den onbestendigen staatkundigen toestand kon ook in dat Britsche tijdperk de drukpers niet tot aanzien komen. Onder het bestuur van Raffles verscheen er op Java niets in het licht dan twee deelen werken van het Bataviaasch Genootschap en vijf jaargangen van de *Java Government Gazette*, een blad dat berekend was op de eischen van een Engelsch sprekend publiek. Het bevatte hoofdzakelijk officieele mededeelingen, advertenties en mailberichten over de gewichtige en snel afwisselende gebeurtenissen op het Europeesche staatstooneel. Te voren, onder Daendels, was het trouwens niet veel beter geweest. De beide toen bestaande inrichtingen, Stads- en Landsdrukkerij, waren door hem vereenigd geworden, zonder dat blijkt dat eveneens voor vernieuwing en uitbreiding van het materieel was gezorgd. Men voegde eenvoudig de eene rommelzoo bij de andere en had toen een groote rommelzoo. Er waren wel aanvragen van particulieren om eene drukkerij op te richten, doch die waren onder het bekende loodje geraakt. Voor de organen der openbaarheid was zoo'n drukkerij ook niet in de eerste plaats noodig. De vroeg gestorven *Bataviasche Nouvelles* waren in 1776 opgevolgd door het *Vendu Nieuws*, ook een orgaan van weinig beteekenis. Maar zulk een titel met zulk een inhoud kon door den beugel. Den nauwlettendsten censor in den raad van justitie kon eene verzameling advertenties van gouvernements- en particuliere verkoopingen, met een bijslag aan scheepsmouvementen, geboorte- en doodsberichten, niet als *staatsgefährlich* voorkomen. Maar het kind kwam eerlang uit de lange kleeren; het werd in 1810 vervangen door de *Bataviasche Koloniale Courant*, en deze laatste bij den aanvang van het Engelsche tusschenbestuur door de *Government Gazette.*

Het feit, dat deze *Bataviasche Koloniale Courant*, de eerste welke eenigszins op den naam van courant aanspraak kon maken, op eene gouvernementsdrukkerij ter perse werd gelegd, sloot als van zelf de mogelijkheid uit dat daarin „demagogische Umtriebe", of aan de Regeering vijandige gevoelens een uitweg hadden kunnen vinden. En een ander middel om tot de openbaarheid te komen was er niet; de eerste particuliere drukkerij, de Parapattan Press, dagteekende eerst van 1833. Later ging die wel in eigendom over aan het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, doch bleef tevens alleen voor de werken dezer instelling

---

heid veilig hier weet en geen gevaren ducht. Ook zij vertelt niets van wat ze weet. Zij zwijgt, gelijk alles hier om den tempel......

Er zijn vele van die gewijde tempels en afgodsbeelden in Indië. Java — en vooral Bali — zijn er rijk aan. De Boroboedoer, het gigantische bouwwerk op Midden-Java, is de grootste tempel, op welken de wereld bogen kan. Het is een kunstgewrocht van den eersten rang en allen die dezen Hindoe-tempel bezochten, geloovig of niet, worden er stil onder den indruk, die daarvan uitgaat.

Nog heden ten dage wordt aan zijn voet geofferd en dagelijks stijgen er gebeden op van den vromen landsman, den Islamiet, die door vreemden, supprimeerenden invloed van vroegere eeuwen, in zijn geloof niet zuiver bleef en op wien het tijdperk der Hindoe-overheersching, uit de zesde en voorgaande eeuwen, in sterke mate zijn stempel heeft gedrukt.

Kunnen wij, zij het ook bij benadering, het tijdstip vaststellen, waarop deze Hindoe-monumenten in Indië werden gebracht, dit is niet het geval met den steen, die te Batoe Toelis, in het Buitenzorgsche, bewaard is gebleven. De naam toont reeds aan, dat deze steen (batoe) beschreven (toelis) is. Dit is inderdaad het geval. De groote zerk, die daar rust en van aanzienlijke afmeting is, houdt een opschrift, dat tot voor zeer korten tijd niet te ontcijferen was. De jeugdige Javaansche Doctor in de Oostersche talen, Ario Hoesein Djajadiningrat, onlangs in het huwelijk getreden met een dochter van den Soesoehoenan van Solo, is er echter in geslaagd den sleutel te vinden, die toegang geeft tot zijn geheim. De uitslag van des doctors onderzoek is echter nog niet bekend, doch ongeacht dezen, mogen wij in het volste vertrouwen aannemen, hier te doen te hebben met een overblijfsel uit een tijdperk, dat wellicht reeds onze jaartelling voorafgaat.

De Javaansche bewaarder weet er u niets van te vertellen. Hij houdt er de wacht bij en draagt zorg, dat gewijde wierookdampen den heiligen steen voortdurend omgeven. In het kleine bamboezen huisje, dat er omheen werd getrokken, zijt ge zijn gaarne geziene gast voor eenige oogenblikken. Hij ontvangt u, volgens Inlandsche gewoonte, vriendelijk en uitermate beleefd en toont u onomwonden, dat het hem streelt, dat uwe belangstelling uitgaat naar de dingen, die hij vereert. Het is een vriendelijk plekje, vol streelende rust, waar de herinnering, gewijd aan het vergane onder dien zerk, niet wordt verstoord. Ook hier zetelt de rust van een prae-historisch tijdvak.

Ook in het Palembangsche op Sumatra zijn onlangs, door den toenmaligen resident Westenenk, een aantal steenen van groote historische waarde ontdekt en ongetwijfeld houdt de bodem van Insulinde, op nog vele andere plaatsen, dergelijke schatten verborgen. Door den tijd bedolven, zullen ze, de een na den ander, ook eenmaal door dezen wel weder worden ontgraven, wanneer hun uur genaderd is.

Bijzonder fraaie tempelpoorten, tempels en beelden zijn voorts nog in groot aantal op het eiland Bali en op het Diëng-plateau op Java aanwezig. Zij allen zijn uitingen van vroomheid en kunstzin en leggen, naast de grijze oudheid, waaruit zij stammen, getuigenis af van een toen reeds bereikten hoogen graad van beschaving, die op haar Ooster-

bestemd. Nog in 1842 ontving een sollicitant op zijn verzoek, om gewoon los drukwerk voor particulieren te mogen verrichten, eene afwijzende beschikking; en een ander in 1847 de mededeeling der Regeering: „dat het in Ned.-Indië *niet* aan elk geoorloofd was zijne gedachten en gevoelens door de drukpers als een doelmatig middel tot uitbreiding van kennis en voortgang van verlichting te openbaren, zonder eenig voorafgaand verlof daartoe noodig te hebben."

Dit was zooiets als „het afbakenen eener richting". De Indische regeering was er nog verre van om de uitspraak te onderschrijven van mr. Donker Curtius, tijdens deze als pleiter voor de *Arnhemsche Courant* optrad: „De drukpers is de koningin der aarde; wie haar verbreken wil zal door haar verbroken worden." Veeleer hield men het met Huygens' versregels:

'tIs waer, sints dat sy 't is, geeftse ons veel goets te lesen,
Maer waer' se noyt geweest, wat souder quaets niet wesen!

Doch men schreef *anno libertatis* 1847; er was, onder den invloed van de vooruitstrevende denkbeelden, in Europa reeds eene te hooge spanning in den staatkundigen brouwketel gekomen. Vrijheid van drukpers was een van de hoofdpunten van het programma, waarmee tijdens de Mei-beweging van 1848 de predikant van Hoëvell de Indische bestuurders verschrikte, dezelfde, die later door toedoen van de kerkelijke partij in de Tweede Kamer kwam, ofschoon zij hem daarna met zekere minachting als „de roomsche dominee" aanduidden. Voor vrijheid van drukpers was de Indische regeering echter oostindisch doof; 't heette met den gewonen dooddoener: de tijd was er nog niet rijp voor. En toen een half jaar later de heer W. Bruining uit Rotterdam met een kleine drukkerij te Batavia kwam, werd hem de vergunning onthouden om die in werking te brengen. Men ging voor zijn drukpers uit den weg als voor een Orsini-bom. Ten einde hem en zijn „ommeslag" kwijt te raken, bood men hem van regeeringswege vrijen terugtocht naar Nederland aan en eenige tegemoetkoming voor de gemaakte kosten. Daarvoor was nu Bruining niet uit het vaderland gekomen. Hij hield vol en bekwam eindelijk het volgend jaar de aarzelende toestemming. De Gouverneur-Generaal, die hem het licht zocht te betimmeren, was Jan Jacob Rochussen.

Het hek was nu toch van den dam. In 1851 mocht een weekblaadje worden uitgegeven, *Bataviaasch Advertentieblad* genaamd, 't welk zich zijn titel steeds terdege behoorde te herinneren. Geen ander nieuws mocht worden overgenomen dan dat van de *Ned. Staatscourant*, geen andere gebeurtenissen uit de ambtelijke wereld mochten gepubliceerd worden dan de benoemingen en besluiten uit de *Javasche Courant*, die na de teruggave der kolonie in 1816 in de plaats was gekomen van de *Government Gazette*. Eerst in 1852 kon gezegd worden: „het daghet in den Oosten." In dat jaar kwam de *Java Bode* het *Advertentieblad* vervangen, onder redactie van mr. L. J. A. Tollens (een zoon van den dichter) en W. R. Ritter. Een dagblad kon men dit orgaan nog niet noemen, want het verscheen aanvankelijk slechts tweemaal 's weeks. Evenwel had deze publicatie de beteekenis van een mijlpaal op den weg van den vooruitgang en tot 1857 bleek de *Java Bode* de eenige niet-officieele courant te Batavia. Met deze verschijning schudde de „Koningin der aarde" eindelijk hare lompen af en trad in 't volle daglicht.

Zoowel wat papier en drukletter als wat formaat en inhoud betrof, onderscheidde dit persorgaan zich gunstig van het vorige Nederlandsche, de *Bataviasche Koloniale Courant* van het jaar 1810. Dit laatste had den omvang van het kleinste der thans in Indië bestaande advertentieblaadjes, was gedrukt met een versleten garmond-type, waaraan wel te zien was hoe lang men reeds op een nieuwe letter uit Nederland wachtte, bevatte op elke bladzijde twee kolommen druks en kwam van de Landsdrukkerij op een soort van papier, 't welk voor patroonkardoezen scheen afgekeurd te zijn. Mr. Herman Willem Daendels was toenmaals landvoogd, Lodewijk Napoleon koning van Holland, en beiden waren op 't laatst van hun regeering Bonapartistisch; gekleurde verslagen van de gebeurtenissen in Europa vormden den voornaamsten inhoud van het blad, telkens wanneer er door een bark of klipperfregat nieuws uit Nederland werd overgebracht. De overige, d.i. de meeste dagen, bekwamen de geabonneerden geen andere lectuur dan extracten van regeeringsbesluiten, deurwaarders-annonces, sententiën van den Hoogen Raad, zeetijdingen omtrent Chineesche jonken en Arabische kustvaarders, benevens de particuliere advertenties, meest oproepin-

---

sche fundeering, natuurlijk zoo geheel van de Westersche cultuur verschilt.

Wijding en verheven stilte voeren deze landen op tot het opperste wezen van schoonheid. Een adem van voldragen rust hangt over het geheele rijk Indië, dat in droom verzonken schijnt te midden van het smaragdkleurige water der zee, die het aan alle zijden omgeeft. Hare donzen branding vloeit uiteen op de verlaten kusten en een harmonisch ruischen, als een boodschap, die zij mede bracht van verre landen, trekt het land in. Zij gaat langs statige palmen en hooge tjemaraboomen en strijkt er over de graven van de velen, die daar rusten, fluisterend het geheim, dat zij met zich draagt. En het land, dat haar begrijpt, luistert in onbewogen rust naar die zoete melodie, die in zachte trilling voortstuwt langs zijn bodem, waar haar klankaccoorden ineensmelten met de geluiden-der-stilte van het land en deze eenwording vormt een wond're harmonie, in welke het leven en de dood zich afspiegelen als broeders, die hand aan hand gaan, moeten gaan, om te bevorderen de vervolmaking van het heelal, waaraan de eeuwigheid on-onderbroken arbeidt.

O stilte, ontroerende schoonheid, in deze dreven in zoo volkomen evenwicht...... O, verheven wijsheid, die zoo berusten doet. Nergens opstand, nergens verzet. Lijdelijkheid woont hier alleen. Wat is, moet wezen, mensch, dier, plant, allen hebben dit hooge beginsel aanvaard, als hun ongevraagde leven, waartegen zij ook niet in opstand komen. Allen zijn fatalist; zij vinden het leven goed en vreezen den dood niet. En dit beginsel, waarop de tempel van het al-geheel rust, spiegelt zich af in hun droevigen zang, die ons aangrijpt, zonder dat wij haar weten te verklaren; in hun dichtkunst, trillend van weemoed en ons ontroerend door soberheid en kinderlijken bouw; in den wayang, het primitief tooneel, waarop de geschiedenis voortleeft van hun volk van de vroegste tijden af en dat hen — telkens weer — in gloed zet voor hun helden, van wie zij nooit kunnen scheiden.

Zoo is alles één geworden. De zee en het land, zij zijn zuster en broeder, dragend beiden dezelfde eigenschappen, ontsproten aan één en dezelfde voedster. Zij zijn de stille wachters, in den kosmos, van de eeuwigheid, die ons schenken den toegang tot die vreemde woning: het leven, die wij doorschrijden om haar ter and're zijde weder te verlaten......

En de zon spreidt er haar bed over van goudpulver, waarin wij rusten onder haar goddelijken glans, rusten...... tot het eeuwige duister over ons daalt......

En haar levenwekkende lach gaat over de aarderonding aan den evenaar, waar wouden en wijde vlakten, bergen en dalen, in stroomen van vloeibaar goud worden gedompeld, die, steeds verder zich ontplooiend, voortrollen naar den einder, waar zij uiteen vloeien voor het oog — zooals alles eens — en zich oplossen in het vreemde licht, dat immer ons in extaze brengt en de eerste mijlpaal vormt op de onmetelijke baan, die in den kosmos verloren gaat.

(*Wordt vervolgd*).

gen van schuldeischers en aankondigingen van venduties. Schoten deze tekort voor de bladvulling, dan slopen er wel eens eenige *faits divers* in; b.v. over eene Oostenrijksche vrouw, die in elf kraambedden tweeëntwintig kinderen — „haringen" zou men bijkans gelezen hebben — ter wereld had gebracht. Of dat het Robben-eiland in de Tafelbaai zoover gezakt was, dat 't in de toekomst eerder als een blinde klip dan als een verbanningsoord was te beschouwen, of dat ergens in een oud Romeinsch graf een geraamte was ontdekt met ringen aan de vingerkootjes, een tranenfleschje en een gebroken spiegel. (Derhalve een vrouwengeraamte). De burgerij was toen voor haar geestelijk voedsel op rantsoen gesteld en in weinig beter conditie dan de bewoner van een buitenpost, die zich veelal had te behelpen met de spinrok- en schuitepraatjes uit een ledig dagelijksch verkeer.

Intusschen was de inhoud niet zoo onbeduidend, de redactie niet zoo kleurloos, of deze oude persproducten leverden hunne bescheidene bijdrage tot de kennis der gebeurtenissen en der samenleving van het tijdvak. Voor den navorscher wordt de detailteekening der oude schilderij hier en daar weer zichtbaar. Er waren vragen des tijds zoo urgent, dat zelfs de *Bat. Kol. Courant* er niet geheel over zwijgen kon, ofschoon onder een despoot als Daendels de censuur strenger was dan ooit. In de eerste plaats behoorde tot die brandende vraagstukken dit eene: Komen de Engelschen, of komen ze niet? Want men was nog slechts kort van de Britsche invasie van 1811 verwijderd, en ook in deze bedreigde kolonie gold het woord van den dichter Campbell, dat „coming events cast their shadow before".

De advertenties van de *Courant* waren met dezelfde kleine letter als het overige gedrukt en over de geheele breedte van het blad, evenals eene bladzijde doorloopend schrift van een roman — waarmee het verband trouwens uiterst zwak was. Er stond b.v.:

> Bij den Borger J. Hindermeyer op de Tygersgragt zijn te bekomen javasche wagentrypen van onderscheidene kleuren, vloerkleeden, laarzen, muilen, schabrakken, leizeelen, mostertzaad, Tegalsche sarongs, zegellak, goede wijnazijn en witte honig.

Aan zin voor tegenstelling — azijn naast honig — ontbrak het dien tokohouder op de vroeger zoo deftige Tijgersgracht gewis niet. Het woord „toko" werd toen, naar 't schijnt, in de schrijftaal nog weinig gebezigd; de gebruikelijke term was „negotiehuis" en „negociant". Volgens deze toko-advertenties, gelijk men thans zou zeggen, ontving men de goederen met Amerikaansche schepen, meer dan met Hollandsche. En geen wonder, want de Engelsche kapers loerden allerwege op een Hollandsche vlag. Hammen „betrok" men uit China, liever dan uit een zoo ver verwijderd vaderland, dat van een reclame-ham *retour des Indes* bezwaarlijk sprake kon zijn. Werden er hoeden te koop geboden, het kwam in 't voordeel van het debiet er bij te voegen, dat ze in de Portugeesche kolonie Macao vervaardigd waren. Lampen werden minder aangekondigd dan glazen kronen, n.l. om die met was- of spermacetikaarsen te besteken. Zelfs geen moderateurlamp, met patentolie als brandstof, vindt men onder deze advertenties vermeld. Op het lijstje der provisiën en victualiën werden aangetroffen Kaapsche en Rijnsche wijnen, Fransche Frontignac, Hollandsche en Keulsche jenever, Japansche sakkie (saké), Maderawijn in kwart pijpen (een pijp was een langwerpig vat), calappus-olie (kokos-olie) in balies, geparelde garst in karaffen (stopflesschen), gezouten tongen, kaas in blazen, smeerkaarsen, mineraal water, enz.

Het gebeurde echter, dat de schepen met provisiën lang uitbleven, en dan was het een soort van uitkomst, wanneer er in 's lands magazijn verkooping werd gehouden van restant provisiën en dranken. Alleen moest men daarbij zoo scherp als een marktmeester toezien op de kwaliteit van zulke waar, want er waren vaak bedorven factuurtjes onder: boter zoo sterk dat ze wel een man kon staan, kaas die naar den reuk te oordeelen uit Limburg afkomstig was, en roode wijn zoo goedkoop, dat men voor dat geld niet eens vergif kon hebben. Doch met hetgeen de Europeanen op zoo'n vendutie lieten liggen, wisten de Chineezen altijd wel raad; geen artikel kon zoo bedorven zijn of 't was nog dienstig voor de varkensvreugde van een mongoolsch festijn.

Katoentjes werden door de „negocianten" van het oude Batavia veelvuldig te koop geboden, maar van een soort, of liever onder eene benaming, die het thans onzeker zou maken welk goed bedoeld werd. B.v.:

> Bij Brandes op de Kleine Roea Malakka zijn te bekomen diverse soorten van lynwaden, als moerissen, doeriassen, roode chelassen, dimit, fijne gestreepte armozynen, voorts nog saffraan en andere goederen meer, laatst van Isle de France aangebragt.

Iets verder las men:

> Op Donderdag den 8sten van Slagtmaand zal door Vendumeesteren verkooping worden gehouden voor het huis van den Armenischen koopman Gavork Manuk op de Groote Roea Malakka van Kormandelsche, Bengaalsche en Souratsche chitsen, witte en blaauwe gerrassen, fyne kust-batist, malmals voor kooibehangsels (d.i. bedgordijnen) roode kambaayen, palemposen, zyden en katoenen patholen, ronde en klakhoeden, Persiaansche amandelen, enz.

Ook de artikelen op commissie-venduties verschilden nog wel eens van die op hedendaagsche verkoopingen in Indië. Men trof daaronder aan koperen furiedoozen (sirihdoozen), pinangscharen, geemailleerde horloges, Fransche snuiftabak, Japansch wagentrijp, Spaansch groen, ratten- en muizenvallen, spermacetikaarsen, astraallampen, Varinastabak, knastertabak, Bengaalsche seroeten (sigaretten) enz. Dat er destijds nog geen kina op Java groeide, zou men kunnen opmaken uit de advertentie:

> By Aron Levi in de Korte Heerenstraat is te bekomen jongst met het Amerikaansche schip *Governor Strong* aangebragte kina, roode wyn in kasjes, gezouten tongen, eau de la vende (lavendelwater) extra beste zalm en andere goederen meer.

Doods-advertenties kwamen voor, maar schaars, en in omgekeerde verhouding tot de groote sterfte. Wellicht werd de openbaarheid toen meer gezocht in strooibiljetten dan in de *Courant*. De smalle gemeente adverteerde hare verliezen niet; de gegoede klasse deed het niet zelden in dien „weinerlichen" trant, welke ook in Nederland bij de vromen ten plattelande geliefd was. Bv.:

> Heden trof my de droevigste slag myns levens, doordien het de Voorzienigheid behaagde myne tedergeliefde huisvrouw Cornelia Reyniera Kuhn na een zware ziekte van myne zyde weg te nemen, na een zestienjarigen en viermaandschen allergenoeglyksten echt. Groot was haar lyden, doch hare assche ruste in vrede en hare ziel zy Gode behagelyk!

Dat die ziekte zwaar was zou men, nu er de dood op volgde, ook zonder speciale verzekering geloofd hebben. Terwijl die becijfering van het huwelijksgeluk in jaren en maanden eenigszins herinnerde aan die advertentie eener bakkersweduwe, welke het overlijden van haren echtvriend in dezer voege bekend maakte:

> Ik betreur in hem tot myn grievendst leedwezen den allerteederst liefhebbenden echtgenoot, myn lieven Roelandus, met wien ik heden vierendertig jaren vyf maanden en zeventien dagen, de schrikkeljaren medegerekend, den genoeglyksten echt heb mogen genieten.
> N.B. De weduwe blyft koekbakken.

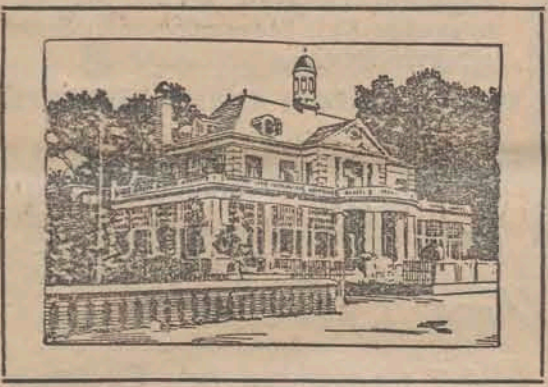
Persoverzicht uit de Indische Bladen en Tijdschriften.

UIT DE EUROPEESCHE PERS.

Meer belangstelling noodig.

In het orgaan van den P(ol.) E(con.) B(ond) schrijft de heer A. E. R(eijnst) over de verflauwde belangstelling in het vereenigingsleven.

Hij zegt o.m.: De P. E. B. kwam tot stand in een

tijd, dat de gemoederen in beroering werden gebracht door den gevaarlijken gang van zaken in Indië, veroorzaakt door het gestook van eenigszins ontwikkelde ontevredenen, die in hun onvermogen naar betere bestaansvoorwaarden, uiting van hun wrok gaven, door een algemeenen geest van bitterheid op te wekken en te verspreiden.

Het gevoelde gemis aan een krachtige regeeringsleiding als tegenwicht, bracht ongerustheid onder het publiek en was het eigenbelang natuurlijk dadelijk bereid de hand van steun, door de vorming van den P. E. B. toegestoken, aan te nemen. Een onderling begrijpen en waardeeren versterkte het vereenigingsleven en bracht dan ook een kracht voort, welke in staat was de voortwoekerende kwaal van gezagsondermijning te stuiten.

Het plaats gehad hebbend kortzichtig regeeringsinzicht maakte intusschen plaats voor een rustiger en zelfbewuster leiding en deze factor, gepaard aan het succes van den P. E. B. bij de diverse verkiezingen, waardoor een hechter geheel werd verkregen tusschen den wensch van het weldenkend publiek en het regeeringsbeleid, deed langzamerhand het onaangename gevoel van onveiligheid verminderen en dit gaat helaas ook gepaard met een vermindering aan interesse in het algemeene politiek-economische leven.

Dit is niet alleen te betreuren, doch dit laisser-aller-systeem kan van groot gevaar worden voor de verdere rustige ontwikkeling van deze gewesten. Vooral bij een volk, dat natuurlijk mede geprofiteerd heeft van de abnormale prijsopdrijving der laatste jaren, en hierdoor verwend is geraakt, zal een onvermijdelijk toe te passen bezuiniging in het economische leven niet zonder aandoening voorbij gaan. Even begrijpelijk is het, dat het eigenbelang der onrustzaaiers het meebrengt van deze noodzakelijke hervorming misbruik te maken door wederom het venijnig gif van haat en ontevredenheid rond te strooien, waartegen dus gewaakt moet worden. Hiervoor is eendrachtelijke samenwerking noodig en mag dus van verflauwing geen sprake zijn, zoodat een waarschuwend woord hier van pas is en de P. E. B. niet alleen op de sympathie, maar op de volle medewerking rekent van allen, die indertijd in de uren van gevaar zich aaneensloten ter ondersteuning van het gezag en de orde en rust in Indië hielpen verzekeren.

Het *Soer. Hbl.* — van 1 Oct. — voegt hieraan toe: De opwekking van den heer Reijnst tot meerdere belangstelling is zeker op haar plaats. Zij zal echter niets uitwerken. Belangstelling voor zaken van publiek belang bestaat in Indië niet en alles wat in deze landen somwijlen als uitingen van uit belangstelling geboren actie wordt aangekondigd, is kunstmatig. Slechts enkelen zijn te vinden voor functies, welke wat arbeid buiten de kantooruren medebrengen. Zij vormen in den aanvang eener actie de stuwende kracht, welke ten slotte op de algemeene onverschilligheid breekt als de golven op bazaltweringen.

Zoolang in een groote, rijke stad als Soerabaya, de ouders hun kinderen liever opofferen aan de *slechte onderwijsvoorziening*, dan het particulier initiatief tot stichting van een modelschool te steunen, zoolang zal elk beroep op het groote publiek voor verhoogde belangstelling tevergeefs zijn gedaan.

Zorgwekkende cijfers.

Het Centraal Bureau voor onderwijs-adviezen in Nederland publiceert de volgende cijfers, aangevende de aantallen candidaten voor het onderwijzers-examen in de jaren 1915—1921:

1915	3766
1916	3676
1917	3473
1918	3101
1919	2884
1920	2528
1921	2291

Vergelijken wij, aldus *Soc. Leven*, de cijfers van 1915 en 1921, dan constateeren we een teruggang van bijna 40 pCt. En dat, terwijl Holland reeds staat voor een tekort aan onderwijzers en Indië snakt naar leerkrachten. Wel groot is de verantwoordelijkheid van hen, die het onder deze omstandigheden aandurven den dreigenden personeelsnood kunstmatig in de hand te werken.

(*N. v. d. D.*)

Bouwt Huizen!

Ambtenaren, jong en pas getrouwd, of reeds met een paar kinderen, komen vol illusies uit Holland aan en droomen nog niet van hooge traktementen; zij wenschen hun volle werkkracht te geven voor het voor hen vastgestelde salaris, maar zij verlangen een „milieu". Zij willen een geschikt huis, huurprijs gematigd, een courant, een rijtoertje, een bioscoop — niet eens altijd lid van Harmonie of Concordia te zijn. En waar is dat nu te bereiken? vraagt G. J. H. in de *Java-Bode*.

Huizen, met of zonder inboedel, te duur; prijs van het meubilair, nieuw of op vendutie, te hoog; daar staan ze, de arme *orang baroe*. Ze zitten met vrouw en kind in een der hotels, tegen dagprijs, en beredeneeren heel gauw, dat een verblijf van eenige maanden al leiden moet tot een faillissement.

Voor het hotel moet wat anders worden gezocht en nu begint de Bataviaasche ellende. Er zijn „kamers disponibel", er zijn hotels of pensions beheerd door de S.S. voor „smallere beurzen", zooals de Directie dat kiesch uitdrukt. De meeste dier inrichtingen zijn vol; er worden lijsten aangelegd voor de liefhebbers en menschen zonder kinderen hebben den voorrang.

Ze zijn dankbaar, als ze tot het pension toegelaten kunnen worden en zitten er dan, maar een aangename, opwekkende omgeving kan een pension nooit leveren, nog afgescheiden van het feit, dat de prijs der kamers, in verband met het traktement van beginners, niet zoo laag is. Vreeselijk wordt het, als het jonge gezin moet intrekken in een gemeubileerde kamer „zonder kost", niet bij een familie, maar in een der groote zaken te Weltevreden, waar men zulke kamers exploiteert. Men moet dan zijn middagmaal laten halen: soms, uit zuinigheid, twee porties voor drie personen.

Dat is geen leven, dat „blijmoedige werkers" voortbrengt, dat is erger dan vegeteeren, dat is degenereeren. Hiertegen helpen geen hooge traktementen, want daarmee is niet altijd een hotel te betalen. Schrijver werd voor zijn gezin *f* 51 per dag berekend (voor twee kamers); wiens traktement is daartegen bestand?

Het eenige, maar dan ook het eenige, is: Woningbouw, coöperatief, of door Gemeente of Gouvernement. Neemt *f* 20 of 30 millioen en bouwt huizen, Gemeente of Gouvernement! Dit geld brengt zijn rente op in den vorm van „blijmoedige werkers" of nieuwe ambtenaren — bouwt huizen — niet over vijftig jaar, maar *nu*, want *nu* is het noodig!

Ze zijn duur, ja, maar nu verkommert en verkankert een groot deel der inwoners, wordt balorig door de voortdurende inwerking der pensionellende, door het gebrek aan een „milieu".

Het nivelleeringsvraagstuk, de winstaandeelkassen, o, deze quaesties zijn belangrijk; de inning der belasting in October 1921 over 1920, ze baart zorgen, maar...... bouwt huizen! Dat is uw eerste, uw naastbij liggende plicht, Regeering van Stad of Land!

De Bandoengsche Jaarbeurs.

Wij ontleenen aan het *N. v. d. D.* o.m.:

Op de tweede Jaarbeurs te Bandoeng domineeren de machine- en de motor-industrie. *Import*-industrie, industrie niet van Indië en niet van de volken in dezen archipel!

Inderdaad. De geweldige omvang, welke die import heeft gekregen, wijst echter uiteraard op een steeds intensiever ontginning in elk opzicht van deze gewesten en bewijst tevens, hoe zulks alleen met succes kan geschieden als het Westen, als Westersch inventievermogen, Westersche energie en Westersch organisatorisch vernuft de vrije hand wordt gelaten. Aan de motoren en machines heeft

Indië zijn opkomst en voorspoed te danken.

Bovendien heeft die import-industrie geleid tot zoo niet typisch Indische, dan toch tot *eigen* industrie. De N.-I. Caoutchouc-Fabriek, de Pengalenganche Kistenfabriek, de Steen- en Pannenbakkerijen, de Lederwarenfabriek Djati-Baroe, de N.-I. Magnetenfabriek Haccon, de Machinefabriek Braat, de Eerste N.-I. Verf- en Vernisfabriek Vervonia, om slechts enkele voorbeelden te noemen, zij allen zijn alleen bestaanbaar, omdat de import-industrie Indië geleidelijk aan op zulk een *niveau* heeft gebracht, dat onmiddellijke voorziening in de dagelijksche behoeften der geschapen industrieën noodig was en noopte om in het land zelf tot industrie-stichting over te gaan.

Tegen dezen geweldigen en ietwat overbluffenden achtergrond van stalen en gietijzeren energie-verwekkers steekt de zuiver inheemsche huisvlijt uiteraard zeer bescheiden af.

De aardewerkproducenten openbaren een groote voorliefde voor het maken van spaarpotten en dat waar nu juist het sparen niet het *fort* is van onzen in velerlei opzicht zoo sympathieken bruinen broeder.

Waar het tentoongestelde de Inlandsche maatschappij raakt, valt het den bezoeker op hoe weinig nut produceerend zij feitelijk is. Er valt het een of ander te bewonderen of te bekijken op het gebied van kleurige, het oog streelende gewaden, weefsels, wandversieringen, koper- en vlechtwerk, bewerkt leer, kant, batiks, enz., klein-kunst- en kunstnijverheid, waarin nooit „schot" zat.

Maar kijk nu b.v. eens naar landbouwwerktuigen. Gij hebt hier met een landbouwersvolk te doen. Die landbouw echter dreef nooit uit tot eenige beteekenende industrie van landbouwwerktuigen. Ook deze zijn Westersche import. Wie de Jaarbeurs te Utrecht bezocht ten vorigen jare, zal zich herinneren, dat daar op het gebied van landbouwwerktuiger héél wat anders te bekijken viel als te Bandoeng te midden van een Inlandsche samenleving van zoo bij uitstek agrarisch karakter. De kunstnijverheid en landbouwnijverheid in Indië vertoonen precies hetzelfde aspect. Zij zijn gekomen op een bepaald punt en daar werd de affaire stop gezet. En zij staat nòg stil, de eeuwen door.

Op de Utrechtsche Jaarbeurs werden de modernste landbouwmachines gedemonstreerd. Als de Bandoengsche Jaarbeurs een volgend jaar daar óók eens mee begon? Het zou althans een poging zijn om den Inlander eens uit zijn sleur te krijgen en den tani te prikkelen tot intensiever exploitatie van zijn vruchtbaren grond.

Ambtenaren en Burgers.

De *Archipel Post* gaat met aandacht de verdediging na van de „Vereeniging van hoogere ambtenaren bij de landskantoren in Ned.-Indië" — bij een vergadering te Weltevreden onder leiding van den heer J. C. W. Blom — op de hun inziens ongemotiveerde en vaak onredelijke aanvallen door de persorganen op de ambtenaren in het algemeen gericht. Het blad komt, volgens het *N. v. d. D.*, tot de volgende juiste conclusie:

Hij, die wat langer in het land is dan enkele jaren en die zich weet te herinneren met welk een genoegen, welk een geestdrift vaak, het publiek met geld en lof naar voren kwam, als het gold een verdienstelijk ambtenaar te huldigen, zal niet durven beweren, dat het Indisch publiek voor de ambtenaren, die hun plicht deden, niets over heeft. Het tegendeel is waar. Het publiek gunt den ambtenaren hun bevoorrechte positie met al de voordeelen, welke de „particulieren" ontberen, het wil zelfs gaarne van openlijke waardeering doen blijken als de tijd daarvoor is aangebroken, doch het wenscht ook, dat de ambtenaren hun bijzondere voorrechten op prijs zullen stellen en minstens in ruil daarvoor goed en vlug werk zullen leveren en er niet aan mede zullen werken om het Staatsbudget zoo hoog mogelijk op te voeren.

Italiaansche opera op komst.

Naar het *Bat. Nbld.* vernam, heeft de te Weltevreden welbekende Signor Paci zich 19 Aug. j.l. te Venetië ingescheept met een opera-gezelschap, uit 40 personen bestaande. Het ensemble is op weg naar Shanghai, doch zal in October enkele voorstellingen geven in de groote plaatsen op Java.

Hebben we nog geen opera's en operettes genoeg gehad? vraagt de *Java-Bode.* Laten de menschen toch wijzer zijn en voorloopig wegblijven.

Te lange schooltijden.

Het zal den lezer bekend zijn — aldus de *Deli Crt.* — dat sommige ouders beweren, dat de schooltijden in Indië te lang duren. In de *Chr. Onderwijzer* leverde de heer Van Dijk een betoog tegen die bewering, waarin hij wijst op het late opblijven van kinderen op feestjes en bioscoop-voorstellingen, waardoor zij den volgenden dag ongeschikt zijn het onderwijs te volgen.

Hij besluit aldus: „Een physiek goed uitgerust kind — en het rust alleen uit in een langen, gezonden slaap — is een wel toegerust kind, dat best den huidigen schooltijd verdragen kan", een conclusie waarmede nadenkende ouders zich uitstekend zullen kunnen vereenigen en waaruit misschien in zooverre „verkorting van schooltijd" kan volgen, dat het aantal leerjaren van 7 op de lagere school wordt teruggebracht tot het vroeger gebruikelijke van 5, waartoe de gelegenheid geboden wordt door het schrappen van het Fransch als leervak.

UIT DE INLANDSCHE PERS.

Opening van een tweede Pasar Malem te Soerabaija.

Zooals bekend, bestaat er in Ned.-Indië eene jaarlijksche avondmarkt, welke door de Chineezen aldaar wordt georganiseerd en die de groote belangstelling heeft van het Inlandsch- en ook wel van een deel van het Indisch-Europeesch publiek.

Thans is ter hoofdplaats Soerabaja, tengevolge van de actie der locale Sarikat-Islam-Vereeniging, op Vrijdagavond van den 1en Juli 1921 een eigen Inlandsche Pasar Malem geopend. De „Pewarta Soerabaja" van 2 Juli 1921 meldt daaromtrent het navolgende:

Des avonds, ten 10 ure, werd met 3 bomschoten het teeken gegeven aan het publiek, dat de markt geopend was.

De officieele opening had evenwel plaats, des avonds ten 8 ure van dien dag.

De leden van het Comité verzamelden zich tegen dat uur in de galerij van één der gebouwen, alwaar de controleur der hoofdplaats, als vertegenwoordiger van den Resident en van den Assistent-Resident, zoomede de Hoofdcommissaris van Politie, de heer Beltgem, aanwezig waren.

Voorts getuigden van hunne belangstelling de vertegenwoordigers van verschillende Chineesche vereenigingen ter hoofdplaats en de Voorzitter van de Chineesche Pasar Malam.

Toen allen verzameld waren, werd een glas champagnewijr rondgediend en hield de heer Soekiran, als Voorzitter van de Sarikat-Islam-Vereeniging, zijne rede.

Hij begon met alle aanwezigen te bedanken voor hunne tegenwoordigheid en riep hun het welkom toe.

Voorts zette hij uiteen, dat het hebben van een eigen jaarlijksche Avondmarkt met eene eigen organisatie overeenkomstig de Chineesche Pasar Malam altijd het bestuursdoel van de Vereeniging was geweest, terwijl hij rekende op de belangstelling en de hulp van het publiek voor deze aangelegenheid, welke het algemeen belang dient en zulke fraaie resultaten kan opleveren, wanneer wederzijdsche hulp wordt betracht.

De spreker bracht zijne verontschuldigingen voor, dat deze eerste regeling van de Inlandsche Avondmarkt nog niet was, zooals zij had kunnen zijn, hetgeen in hoofdzaak moest worden toegeschreven aan het feit, dat voor die regeling slechts één maand tijds beschikbaar was, doch het goede ten deze was toch dat de jaarmarkt op het vastgestelde tijdstip was geopend.

Hij sprak daarvoor zijn dank uit aan de leden van het Comité en aan den aannemer.

Daarna voerden nog verschillende personen het woord.

De Patih van Soerabaja sprak in sympathieke woorden en hoopte, dat met de hulp, welke zou worden verleend, het comité in zijn pogen zou slagen.

De vertegenwoordiger van de Jong-Java-Vereeniging voegde daaraan de beste wenschen toe, hetgeen met groot gejuich werd begroet.

Deze Pasar Malam wordt gehouden op een terrein, waarop vroeger woningen hebben bestaan en welke thans zijn opgeruimd.

Wel treft men dientengevolge nog de overblijfselen van steen aan, doch de wegen op de terreinvlakte zijn toch voldoende.

Het aantal personen, dat deze eerste Inlandsche Pasar Malam bezocht, was zeer groot, waaronder tal van Chineezen.

Het verspreiden van de kennis der Maleische taal in China.

In de „Sinar Sumatra" van 22 Juli 1921, is het bericht uit de „Djawa Tengah" overgenomen, dat de te Soerakarta wonende Chineezen zich hebben verzameld en besloten hebben steun te verleenen aan het denkbeeld van den heer Tjoa Siauw Goan om een school in China te openen, alwaar, behalve de kennis der Chineesche taal, ook de Maleische taal en de geschiedenis van Java zal worden geleerd.

De heer Tjoa Siauw Goan was vroeger onderwijzer aan de Tjong Hoa Hwe Kwan-school te Soerakarta en woont thans te Hokkian in China.

De ingezetenen van Tjiangtijoe hebben dit plan met vreugde begroet en wenschen zoo spoedig mogelijk een schoolgebouw op te richten.

In aansluiting hiermede, vragen de Solosche Chineezen thans hulp in den vorm van gratis-boeken verstrekking.

Geldelijk is *f* 2700.— toegezegd. Men hoopt en verwacht dat de Chineezen, ook op andere plaatsen in Ned.-Indië, iets voor het goede doel zullen over hebben en van hunne belangstelling zullen doen blijken.

Blijkt het plan practisch uitvoerbaar te zijn, dan zullen de Chineezen in China geleidelijk de gelegenheid hebben in de Maleische taal met de Indo-Chineezen te correspondeeren en zoodoende hunne aaneensluiting met het moederland bevorderen.

Het Medisch Congres te Djocjacarta.

In de „Sinar Hindia" van 17 Augustus 1921, wordt medegedeeld, dat op den avond van den vorigen dag, de komst van de Indische geneesheeren werd afgewacht en aan den Kraton een bezoek werd gebracht.

Daarna verzamelde men zich in het Societeitsgebouw, alwaar onder het gehoor van een strijkorkest door den Geneeskundigen Kring een maaltijd werd aangeboden.

Een tachtigtal personen zaten aan tafel, w.o. de Resident, de Sultan, Pangeran Praboe Alam en de 4 rijksbestuurders.

Voorts werd het Petronella-hospitaal bezichtigd en daarna de suikerfabriek Demak Idjo en de Borobcedoer tempel bezocht.

UIT DE CHINEESCHE PERS.

Berichten uit Batavia.

In de „Perniagaän" van 16 Juni 1921 vindt de schrijver van het wekelijksch overzicht het noodig wederom eens te wijzen op het merkwaardige verschijnsel in de samenleving, dat een deel van het menschdom steeds genoegen blijft scheppen in het misleiden van den medemensch en hoe het publiek, desbewust, die bedotterij aanvaardt en bijna niets doet om aan die bedriegerijen paal en perk te stellen.

Zoo was er onlangs te Batavia een Bombayhandelaar, die een „uitverkoop" van handelsgoederen aankondigde met 25 pCt. korting.

Nu verstaat het publiek in Indië onder zulk een „uitverkoop" eene „opruiming" van goederen tegen verlaagde prijzen, doch de Bombay-handelaar had blijkbaar een geheel anderen kijk op de zaak.

Hij deed op den gewonen prijs 25 pCt. en als hij het artikel had verkocht, dan verminderde hij het bedrag met 25 pCt.

De man werd ontdekt, doordien hij aan een shawl 2 prijskaarten had vastgebonden, waarop de oude prijs en de nieuwe prijs waren aangegeven en een Europeesch echtpaar den koopman daarop had gewezen.

Merkwaardig is, volgens den schrijver, ook het feit, hoe het groote publiek in Indië, niettegenstaande over het algemeen het intellectueele peil stijgende is, zich maar steeds laat bedriegen door de „Doekoens en Sinshé's", dat zijn de zoogenaamde „zieners"

Ter hoofdplaats Batavia treft men tal van personen aan, die dat zienersbedrijf uitoefenen en ieder op zijn eigen manier.

In de kampong Djawa doet die persoon dit met kaarten.

De Arabier te Pesajoeran gebruikt de nagels.

De Inlander in Gang Aboe bezigt de spiegel.

In de Tjikiniwijk heeft een persoon, die zich „Raden" noemt, een groote reputatie als ziener en ook in de Tanah Rendawijk bij Gang Ketapan en in de kampong Kali bij Gang Areng zijn Inlandsche zieners van naam aanwezig.

Thans woont op de pasar te Meester-Cornelis een Chineesche ziener (Sinshe), tevens doekoen, die een garen draad bij zijn werk gebruikt.

Bij het volk staat hij bekend als de „Sinshe benang" en kan zoowel in het verleden als in de toekomst zien.

De Chinees, die vroeger met hulp van een „glatik" zijne bedriegerijen uitvoerde, is thans verdwenen, zeker niet tot genoegen van de beroepsdobbelaars in den omtrek, die dat dier raadpleegden alvorens aan het hazardspel deel te nemen in de warong.

***

In den laatsten tijd, zegt de schrijver, hoort men weinig meer van groote roofpartijen ter hoofdplaats Batavia.

Wel vallen een paar roofpartijen te constateeren, doch het aantal komt thans in geen vergelijking met vroeger.

Wil men trachten dien veiligheidstoestand te meten, dan zou men kunnen zeggen dat hij 50 pCt. verbeterd is.

De oorzaak daarvan schrijft de medewerker toe aan de actie van de veldpolitie en het plaatsen van beroepsmilitairen op die plaatsen, van waaruit de meeste rampokpartijen plaats hadden, n.l. Tjawang op den grooten weg naar Buitenzorg, Klender en Bekasi.

De voormannen dier roofpartijen hielden verblijf in kampong Kawa (Bekasi), verder te Tjibinong, Mampang, Paalmerah, Kebajoeran en nog andere plaatsen en waren daar omgeven van hunne volgelingen, die thans echter den strijd met de beroepssoldaten niet durven aanbinden.

Deze, die hunne oorlogservaring in Atjeh, Djambi en Boni hebben opgedaan, eerbiedigen de eigendommen der bevolking.

Het optreden der veldpolitie is thans aan de bevolking sympathiek, terwijl zij van meening is, dat de opgebrachte belastingpenningen niet beter kunnen worden besteed dan aan de handhaving van de veiligheid van persoon en goed.

Want men herinnert zich nog zeer goed de wanbedrijven van Si Wangsa, Si Pitoeng, Si Bopeng en Si Gantang, die, toen zij nog in leven waren, de schrik waren van de Bataviaasche Ommelanden.

Hoevele jonge levens van Chineezen en hoevele warongs werden niet door hen verwoest!

Batavia heette toenmaals wel de hoofdstad van Nederlandsch-Indië, doch feitelijk was zij de hoofdwoonplaats van tal van moordenaars en dieven.

***

Over het zedelijkheidsleven te Batavia is de overzichtschrijver minder goed te spreken.

Volgens pas ingekomen bericht, gaan thans jonge meisjes uit de residentie Menado naar Makassar en elders en geven zich dan aan de prostitutie over.

Het zal, zegt hij, niet lang meer duren, of, op het gebied van de onzedelijkheid zal Makasser Batavia weldra hebben ingehaald.

En hoewel van bestuurswege de noodige verordeningen tegen het prostitutiebedrijf zijn uitgevaardigd en men tracht die in praktijk te brengen, zoo schijnen de menschelijke neigingen niet in staat de theorie en praktijk met elkander in overeenstemming te brengen.

Te Batavia althans zijn de gelegenheden, waar men zich aan de prostitutie overgeeft, vele.

Niet alleen in hotels te Pintoe Besar, of op de pasar Kambing en in de huizen in de wijken Sawabesar, Petodjo, Kebon Siri, Senen en Meester-Cornelis, doch ook in tal van winkels.

Blijkbaar stoort men zich daar aan geen Staatsblad-voorschrift, met het gevolg, dat de geslachtsziekten onrustbarend toenemen.

LITERATUUR-OVERZICHT.

Levensberichten Maatschappij der Ned. Letterkunde.

In de Handelingen en Levensberichten van bovengenoemde vereeniging over 1920—1921 geeft Prof. Dr. P. J. Blok eene levensbeschrijving van Dr. E. B. Kielstra (geb. 6 Maart 1844 te Leeuwarden, overl. 4 Juni 1920 te 's-Gravenhage. Als bron stond den schr. een autobiographie ter beschikking, welke Dr. K. voor zijne familie geschreven had, zoodat deze necrologie een verhaal vormt, waaraan geen enkele schakel ontbreekt. Aan de hand er van zullen we enkele sobere feiten en data weergeven. In 1858, op 14-jarigen leeftijd als cadet naar Breda; 5 Juli 1862 benoemd tot 2e luit.-ingenieur bij het Indische leger. In 1870 richt K. het Indisch Militair Tijdschrift op en is daarvan vele jaren redacteur. Als kapitein deelgenomen aan de eerste Atjeh-expeditie in 1873. In 1879 bevorderd tot majoor; in 1882 verlof naar Nederland en gepensionneerd, gevolgd door een opdracht schrijven eener geschiedenis van den Atjeh-oorlog. Van 1884—'88 als „Indische specialiteit" lid van de Tweede Kamer voor Dokkum, vervolgens van 1891—'94 voor Lochem. In 1901 mede-oprichter en redacteur voor Indische onderwerpen van „Onze Eeuw". In 1904 doctor honoris causa in de Nederlandsche letteren en in 1913 Staatsraad in Buitengewonen dienst; in hetzelfde jaar aanbieding Portefeuille van Koloniën doch niet aangenomen. In 1897 commissaris der Billiton-Maatschappij, gevolgd door commissariaten van andere Maatschappijen.

Van 1889 tot 1901 medewerker voor Koloniale aangelegenheden van het Alg. Handelsblad. Van 1894 tot 1905 Secretaris van het Kon. Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië en van 1910—1919 Voorzitter van het Indisch Genootschap Verder was Dr. K. o.a. nog eerst lid, daarna voorzitter van het „Nederlandsch tooneel". Niettegenstaande al deze met grooten ijver en toewijding bekleede functies, wist Dr. K. nog tijd te vinden voor het schrijven in verschillende periodieken van tal van bijdragen op sociaal-economisch, maar vooral op historisch gebied over Ned.-Indië.

Met volle instemming kan men met Prof. Blok getuigen, dat met Dr. Kielstra is heengegaan een onwaardeerbare werkkracht, een heldere geest, een oprecht vaderlander, een braaf, verstandig en eenvoudig man.

De Ingenieur.

Het Nr. van 26 dezer bevat een geïllustreerde verhandeling van ir. A. Groothoff over het Ned.-Indische waterkrachtwezen. Achtereenvolgens geeft schr. een overzicht van de verrichtingen en verwachtingen op waterkrachtgebied in West-, Midden- en Oost-Java, Zuid-, Midden- en Noord-Sumatra, Borneo en Celebes. Bij een vergelijking dezer studie met die welke dezelfde schr. heeft gepubliceerd in de Ingenieur van 1918, No. 2, komt men tot de conclusie, dat zoowel van particuliere zijde als van Staatswege in de laatste jaren krachtig is voortgewerkt aan de verdere ontwikkeling van het waterkrachtwezen ter bevordering der industrieele ontwikkeling en tot verhooging van de welvaart der bevolking van Indië.

In hetzelfde Nr. nog een korte bijdrage van ir. T. N. Hellemans: De prijs per K.W.U. op Banka.

Vooruitzichten voor nieuwe industrieën in Ned.-Indië.

Aan het verslag omtrent handel, nijverheid en landbouw in Ned.-Indië over 1920 ontleent Nr. 767 van „Handelsberichten" een overzicht betreffende de Ned.-Indische nijverheid gedurende 1920. Met betrekking op het onderwerp dat hierboven als titel genomen wordt leest men daarin:

Gedurende de eerste jaren van den oorlog werd van verschillende zijden de mogelijkheid overwogen, om te komen tot de oprichting van nieuwe industrieën in Nederlandsch-Indië. Door daartoe uitgezonden deskundigen werden de noodige onderzoekingen ingesteld. Over het algemeen zijn de verkregen resultaten minder gunstig geweest dan verwacht werd. Wel bestaat een rijkdom aan grondstoffen, maar die grondstoffen zijn meestal te ver gelegen van de plaatsen waar de consumptie van het afgewerkte artikel in hoofdzaak gezocht zal moeten worden, terwijl voor vele industrieën de benoodigde grondstoffen te ver uit elkander liggen, waarbij kostbare transporten noodig zijn. Bovendien is de loonstandaard, in vergelijking met dien van Australië, Amerika en Europa, zonder twijfel laag te noemen, maar daartegenover staat, dat de werkcapaciteit van den Inlandschen arbeider veel geringer is, zoodat niet altijd die lage loonstandaard, in de kosten van het product uitgedrukt, als een voordeel mag worden aangemerkt. Een verdere nadeelige factor is de groote uitgestrektheid van den Archipel, waardoor een zeer kostbaar transport wordt vereischt en de concurrentie met het buitenlandsche artikel, nu de oceaanvrachten zoo sterk gedaald zijn, zeer verzwaard wordt.

Concentratie in de tabakscultuur op Sumatra.

In- en Uitvoer van 23 dezer bevat een beschouwing van J. v. d. M., waarin wordt aangetoond dat de concentratiebeweging, welke zich in de laatste jaren op elk gebied heeft geopenbaard, vooral bij de tabakscultuur op Sumatra sterk op den voorgrond is getreden, zoo sterk zelfs, dat practisch de geheele cultuur zich vrijwel in één hand bevindt. Door de samensmeltingen van tal van ondernemingen (in het laatst verschenen Nr. van het bekende jaaroverzicht der firma Dentz worden nog 25 produceerende maatschappijen vermeld), blijven, behalve de grootmachten: Deli-Mij., Deli-Batavia Mij., Senembah Mij. en Tabak Mij. Arendsburg, nog slechts enkele onafhankelijke tabaksondernemingen op Sumatra over.

Verslag van den Dienst der Arbeidsinspectie.

Bij G. Kolff en Co. te Weltevreden is verschenen het verslag van den Dienst der Arbeidsinspectie in Ned.-Indië over het jaar 1920 (zevende verslag).

Met het oog op den weinig beschikbaren tijd voor de samenstelling van dit verslag was het niet doenlijk om de arbeidstoestanden van alle gewesten, welke door de inspecteerende ambtenaren bij de Arbeidsinspectie in 1920 zijn bezocht, aan eene bespreking te onderwerpen. Daarom heeft het slechts betrekking op de Oostkust van Sumatra, de Westkust van Sumatra, de Lampongsche districten, de Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo, Amboina en Ternate en Onderhoorigheden.

Het is van belang te vernemen wat de verslaggever mededeelt en hoe hij denkt over werkstakingen onder Javaansche arbeiders. „In aanmerking genomen de onverschilligheid en de groote dociliteit van den Javaan, zullen aan de stakingen, evenals zulks het geval is bij deserties van contractkoelies, meestal wel andere redenen ten grondslag liggen dan het verkrijgen van lotsverbetering in finantieel opzicht. De wenschen van de arbeiders te dien opzichte zijn niet hoog, zoodat wel andere drijfveeren in het spel moeten zijn. Vaak worden de arbeiders tot het deelnemen aan een staking bewogen door een hunner, of door een buiten de arbeidersbevolking staand persoon, die, om welke reden dan ook, het in zijn belang acht een dergelijke beweging in het leven te roepen en zich dan aan het hoofd daarvan stelt. En als hierbij komt dat de arbeiders over de behandeling zich ontevreden gevoelen, dan heeft zulk een leider met zijn propaganda al heel gemakkelijk succes. Het is daarom van het grootste gewicht, dat de beheerder alles vermijdt, wat tot ontevredenheid zijner werklieden aanleiding kan geven en hij zal derhalve ook moeten toezien, dat de behandeling van de arbeiders door de mandoers en tandils niets te wenschen overlaat."

De Indische Mercuur.

Hoofdzakelijke inhoud van No. 47. De microscopische structuur van hout in verband met de bestandheid daarvan tegen paalworm, door J. W. Gonggrijp (met afbeelding: gevolgen van aantasting door paalworm in met Neoteredo reynei Bartsch besmet water van het Saramacca-kanaal bij Beekhuizen, Suriname). — Eenvoudige methode tot bepaling van het gehalte aan vrij vetzuur van palmolie. — De bodem, bodembewerking, bodembesproeiing en onderhoudskosten, door J. R. Harmsen. — Kultuurberichten. — Kleine mededeelingen, zoomede de overige wekelijksche berichten. — De afd. Handelsmuseum van het Kol. Instituut geeft een opgave van recente literatuur over zgn. groote cultures (koffie, cacao, kina, rubber, suiker, tabak, thee).

De bevolking van Ned.-Indië.

Kon onlangs medegedeeld worden, dat volgens de laatste volkstelling het aantal inwoners van Java en Madoera

35.017.204 zielen bedraagt, thans deelt het bureau der volkstelling te Bandoeng, volgens de Ind. Mercuur, mede, dat het aantal inwoners der buitenbezittingen, behalve Nieuw-Guinea, waarvan de gegevens nog onbekend zijn, 14.143.843 bedraagt.

We maken van deze korte mededeeling gebruik even de aandacht te vestigen op eene verhandeling van den hr. E. L. K. Schmülling in het October-Nr. van de „Tijdspiegel", getiteld: Het volkstal van Java en Madoera op het einde van 1920, in verband met het kleine landoverschot en het snel verminderend aantal desa's. In een volgend Nr. van dit blad komen we hierop terug.

Algemeen Landbouwweekblad voor Ned.-Indië.

No. 16 (van 14 Oct.) bevat o.a.: Het zevende verslag der Arbeidsinspectie, besproken door Dr. R. Broersma. — Methoden ter bepaling van de hoeveelheid colloïden in den bodem. — Selectie (vervolg). — Een parasiet als helper bij de Helopeltis-bestrijding, door Dr. Menzel. — Helopeltis-bestrijding met nicine. — Kinine. Geen halve maatregelen, door Dibbetz. — Rubber. Iederen-dag-tap contra om-den-anderen-dag-tap, door J. S. Ferguson. — De koffiebessenboeboekbestrijding. — Tentoonstellingen, door L. N. van Meeverden. — De advocaat (vervolg). (We maken onze lezers opmerkzaam op het belangrijke van dit zeer uitvoerige artikel, waaruit voor de Indische vruchtencultuur veel te leeren valt. De advocaat is ongetwijfeld om zijne voedingswaarde voor Ned. Oost-Indië een vrucht voor de toekomst). — Een aardbeien-cultuur te Lembang.

Indië. Geïllustreerd Weekblad.

Afl. 34. Huwelijksgebruiken in Indië (vervolg), door N. — Uit het rijk van Vulcanus, door S. A. Reitsma. III. De Papandajan. IV. De kawah Wajang. — Protestantsch Zendingswerk in Indië (slot), door Dr. J. W. Gunning. — De competentie van den gouvernementsrechter in Ned.-Indië, door Mr. H. M. B. t. H. R. VI. De residentiegerechten. — De suikerindustrie op Java, hare geschiedenis en ontwikkeling, door H. Ch. G. J. van der Mandere. De negentiende eeuw (vervolg). — Onze Nederlandsch-Indische hadjis en de bedevaart naar Mekka (vervolg).

Onderzeebooten voor de Oost-Indische koloniën.

De luit. ter zee 1e kl. J. T. A. Bruinsma publiceert in de jongste afl. van het Marineblad eene uitvoerige beschouwing over het nut en de toekomst van onderzeebooten voor onze Oost-Indische koloniën. De schr. is van meening dat een kern van zware (artillerie) schepen voorshands voor ons onbereikbaar is, doch van onderzeebooten (in het kader eener licht materiaal vloot) veel nut is te verwachten en wel in de eerste plaats bij het trachten te verijdelen van een uit het Noorden komende poging tot invasie. Door de gunstige geographische situatie bestaat er z.i. een goede kans op spoedige verkenning der vijandelijke transportvloot, waardoor onze hoofdmacht van onderzeebooten tijdig op de route dezer vloot geconcentreerd kan worden. Bovendien vormen de vele steunpunten ,welke de Indische Archipel voor onderzeebooten biedt, steeds een ernstige bedreiging voor alle vijandelijke verbindingen door of langs ons gebied. Van het gebruik van duikbooten in verband met de handhaving der binnenlandsche orde en rust in den Archipel verwacht de schr. evenwel niet heel veel succes.

Rubber-literatuur.

Archief voor de Rubbercultuur, Oct. 1921. Selectie van Hevea, door Dr. W. H. Arisz. — Over samengestelde kurkhuidvorming en natuurlijke bastvernieuwing bij Hevea Brasiliensis, door Dr. W. Vischer. — Over den invloed van teer op de reorganisatie van den bast bij Hevea Brasiliensis, door Dr. A. Steinmann. — Verslag van 's Lands caoutchoucbedrijf over 1918.

Ned.-Indisch Rubbertijdschrift, Oct. 1921. De winstaandeelkassen. — De rubbercrisis. Beschouwing van Mr. A. G. N. Swart. — De rubbercultuur in Indo-China. — Het optreden van witte vlekken op crêpe. — Een critiek op de A.V.R.O.S. — Rubber als straatplaveisel. — Vegetatieve vermenigvuldiging van Hevea. — Over het productievermogen van rubberaanplanten.

* * *

Ten besluite eene titelopgave van recente publicaties.

Een pionierster. Mina Kruseman en haar verhouding tot Multatuli, door Jo van Ammers-Küller. (Amsterdam, J. M. Meulenhoff).

Handelsbetrekkingen tusschen Denemarken en Ned.-Indië (door W. de Cock Buning). (Korte Berichten, 13 Oct. 1921).

Gebruiken van Flores, door P. J. van Cleef. (De Katholieke Missiën, Nov. 1921).

In en om oud-Batavia. Bekasische aangelegenheden (slot), door Glanor. (De Reflector, 15 Oct. 1921).

Iets over de pestbestrijding op Java, door Dr. H. F. Lumentut. (Indisch Genootschap, vergadering van 21 Oct. 1921).

De taak der locale ressorten ten aanzien van het marktwezen, door Hellemans. (Locale Belangen, 16 Oct. 1921).

De ambtelijke decentralisatie in het wetsontwerp betreffende de Indische bestuurshervorming, door Mr. Chr. P. van Wijngaarden. (Den Haag, Boek- en Kunstdrukkerij vh. Mouton en Co.).

Departement van Gouvernementsbedrijven in Ned.-Indië. Landsdrukkerij. Verslag over 1920. (Weltevreden, Landsdrukkerij).

Het rapport van de Suiker-enquête-commissie. I. (De Vrijheid, 23 Nov. 1921).

Opgaven omtrent aanplant, produceerenden aanplant, oogst en verscheping van rubber, koffie, thee, copra en palm olie in het gouv. Oostkust van Sumatra, in de afd. Oostkust van Atjeh en in de res. Tapanoeli, gedurende de maanden Juli tot en met Dec. 1920. (Opgemaakt door de Handelsvereeniging te Medan).

Tropical Holland. An essay on the birth, growth and development of popular government in an oriental possession, by H. A. van Coenen Torchiana. With maps and illustrations. (Chicago, University of Chicago Press).

Nach Holländisch Neuguinea! (Deutsche Kolonial Zeitung, 20 Nov. 1921).

The Government of the Dutch East Indies, by G. J. D. C. Stempels. (Commercial Holland, Nov. 1921).

Philippine and Bornean species of Heplinota (Coleoptera), by F. Spaeth. (The Philippine Journal of Science, June 1921).

The cultivation of the African oil palm, with special reference to the East Indies (continued). (The British North Borneo Herald, 17 Oct. 1921).

Suriname.

In ons nummer van 10 November deelden wij mede, dat de Gouverneur op een plantersfeest had gezegd, dat Prof. Stahel er hard over dacht zijn hoogleeraarsambt aan de Landbouwhoogeschool in den steek te laten en terug te keeren naar Suriname. Er waren nog enkele bezwaren, doch die zouden wel overwonnen worden. De Gouverneur voegde aan zijne mededeeling toe, dat dit de mannen zijn, die de kolonie noodig heeft, mannen, die hun werkkring zoo lief hebben gekregen, dat zij heimwee gevoelen naar Suriname.

De bedoelde moeilijkheden zijn overwonnen, want Prof. Stahel heeft ontslag aangevraagd en gaat terug naar Suriname. Te Wageningen, waar hij zijn intrede als hoogleeraar deed op 28 Juni j.l., heeft hij nog geen college gegeven.

Naar wij uit bevoegde bron vernemen, ontbrak het den hoogleeraar te Wageningen aan de hulpmiddelen, die hij voor zijn onderwijs noodig heeft.

Het besluit van Prof. Stahel om naar Suriname terug te keeren juichen wij ten zeerste toe. Suriname heeft mannen noodig, die hun leven wijden aan de kolonie (zooals dat vroeger was) niet aan trekvogels. Het ontbreekt ons daar aan mannen als in Britsch Guiana Prof. Harrison, James Rodway en zooveel anderen, die er een menschenleven gewerkt hebben, en hard gewerkt, zonder schade voor hun gezondheid.

* * *

Op 24 November j.l. heeft Prof. Dr. K. Martin, hoogleeraar aan de Leidsche universiteit in de aard- en delfstofkunde, palaeontologie en cristallographie en directeur van het Rijks Geologisch-Mineralogisch Museum, zijn 70sten verjaardag gevierd; derhalve zal hij aan het eind van dezen academischen cursus het hoogleeraarsambt moeten neerleggen.

Zooals onze lezers zullen weten, deed Prof. Martin in 1884 een onderzoekingsreis naar Suriname en de Benedenwindsche eilanden. De resultaten legde hij neer in verschillende geschriften:

„Bericht über eine Reise ins Gebiet des oberen Surinam" 1886, *„Bericht über eine Reise nach Niederl. West-Indie und darauf gegründete Studien.* Leiden 1888, 2 deelen. *„Aanteekeningen bij eene geognastische overzichtskaart van Suriname"*, 1888. *„Bref aperçu de la géologie des Indes occidentales*

néerlandaises. Expos-univ. à Paris 1900. Gedurende den cursus 1895-1896 was hij rector magnificus. Als zoodanig hield hij op den 321sten verjaardag van de Leidsche Hoogeschool een rede: „*Uit het jongste geologisch verleden der Nederlandsche koloniën in Oost en West.*"

Dat zijne belangstelling in de West-Indische koloniën nog niet verflauwd is, moge daaruit blijken, dat in „*De West-Indische Gids*" van October 1920 een artikel van zijne hand verscheen, getiteld: „*Vroegere rijzingen van den bodem in Nederlandsch West-Indië*".

***

Aan „*Handelsberichten*" van 24 November ontleenen wij de volgende mededeeling van Hr. Ms. Gezant d'Artillact Brill te Caracas:

De cultuur van bananen. — De Noord-Amerikaansche onderneming „United Fruit Company", tot wier bezittingen de bekende „witte vloot" behoort, bestudeert thans de mogelijkheid om in Venezuela op groote schaal de cultuur van bananen aan te vangen, zooals zij reeds met succes doet in Guatemala, Honduras, Costa Rica, Panama, Columbia, Jamaica en Cuba.

Het rapport van de uitgezonden landbouwkundigen en financiers luidt gunstig, zoodat men verwacht, dat binnenkort in de omstreken van Maracaibo met den arbeid zal worden aangevangen.

De vestiging van de „United Fruit Company" in Venezuela brengt aan het land een nieuwe industrie en groote kapitalen, terwijl die maatschappij dan tevens een scheepvaartverbinding tusschen Maracaibo en de Vereenigde Staten zal onderhouden. De schepen der „Fruit Company" zijn in deze landen zeer gunstig bekend, ook als passagiersschepen, en zullen geduchte concurrenten worden voor de juist ingestelde Nederlandsche lijn van de „Koninklijke West-Indische Mail."

Tot zoover het bericht. Hoe jammer, dat onze regeering eenige jaren geleden tot het ongelukkige besluit is gekomen de bacovencultuur in Suriname stop te zetten en het contract met de United Fruit Company op te zeggen.

Suriname had nu een bloeiende bacovencultuur kunnen hebben.

***

Bij een nota, door den Minister van Koloniën aan de Tweede Kamer ingezonden naar aanleiding van het verslag over het wetsontwerp tot aanvulling van de koloniale huishoudelijke begrooting van Suriname voor 1921, wordt overgelegd ter kennisneming van de leden een afschrift van de ter zake gesloten overeenkomst, waaruit blijkt, onder welke voorwaarden de West-Indische Cultuurbank de werkzaamheden, verbonden aan het verleenen van voorschotten op koffie en cacao aan Surinaamsche plantages, op zich heeft genomen. Daaruit blijkt ook de bevoegdheid van de bank, om voor die werkzaamheden zekere vergoeding in rekening te mogen brengen.

Het voor het geven van voorschotten beschikbaar gesteld bedrag is toegestaan onder den onverwijlden drang der omstandigheden en zonder dat met eenige zekerheid viel na te gaan, op welke som moest gerekend worden. Volgens een van de West-Indische Cultuurbank ontvangen bericht van 8 October j.l. was toen bij haar bekend, dat een bedrag van bijna *f* 57.000 op voorschot was verstrekt. Ook uit ambtelijke gegevens is den minister gebleken, dat van dezen vorm van landssteun slechts weinig gebruik was gemaakt en dat ten gevolge van eene verbetering van de marktprijzen van koffie de drang tot het vragen van voorschot afgenomen was. De minister meent, dat de gestelde eisch tot het vestigen van eerste hypotheek op de om voorschot vragende plantages voldoenden waarborg oplevert, dat het reeds uitgegeven, betrekkelijk gering bedrag met de verschuldigde rente in de koloniale kas zal worden terug ontvangen.

***

Op 25 November is afgekondigd: Staatsblad No. 1162. Besluit van den 9den November 1921, tot nadere wijziging van de bepalingen ter uitvoering van de Nederlandsch-Indische, Surinaamsche en Curaçaosche Comptabiliteitswetten, voor zooveel de ontvangsten en uitgaven in Nederland betreft (St.bl. 1918 no. 520 juncto, 1920 no. 833 en 1921 no. 45).

***

Een paar maanden geleden veroorloofden wij ons een opmerking over een bewering van den heer L(ey)s in een zijner „*Brieven uit de West*" in „*De Standaard*". In „*De Standaard*" van 22 November schrijft de heer L(ey)s naar aanleiding daarvan:

„De bibliograaf van „Oost en West" is niet goed te spreken over mijn voorlaatsten brief (27 Juni). Ik had geschreven, dat wanneer er in plaats van iederen speculant een arme boerenknecht in Suriname was gekomen, de kolonie thans niet armlastig zou zijn.

„Met dit rhetorisch figuur heb ik de grens overschreden", zegt de bibliograaf. Ik weet niet of hij genoegen genomen heeft met mijn verklaring van het rhetorisch figuur in den laatsten brief, maar ik wil toch even een enkel woordje zeggen over die grensoverschrijding. Want die grens wordt door den schrijver in „Oost en West" zelf geheel willekeurig gesteld. Hij begint met de laatste twintig jaar, alsof er voor 1900 geen speculanten in de kolonie gekomen zijn. En dan noemt hij een getal van 50. Dat getal is ook veel te klein genomen. Ik ben nu nog maar zes jaar in de kolonie en dat zijn jaren, waarin tengevolge van den oorlog al heel weinig in Surinaamsche rijkdommen is gespeculeerd, maar ik kan er wel twintig zoo bij name noemen, die, of als speculanten, of als avonturiers, of als adviseurs of als zwendelaars, of als ernstige maar onpractische theoretici in de kolonie gekomen zijn, hier een oogenblik geschitterd hebben en verdwenen zijn zonder een spoor na te laten. Was het altijd nog maar zonder spoor na te laten!

Maar dat alles op 't oogenblik daargelaten. Een feit is het, dat iedere Hollandsche boer, die langs den Verlengden Gemeene-landsweg en langs den Kasaboholoweg woont, op dit oogenblik van meer beteekenis voor de kolonie is dan de 50 gelukzoekers die ons hier in de laatste twintig jaren hebben bezocht. En dat was de bedoeling van mijn rhetorisch figuur. Ik ben erg ongelukkig in 't gebruik van rhetorische figuren. Ze worden slecht begrepen. Als ik mij nu heel eenvoudig op deze wijze had uitgedrukt: Eén boer is beter dan tien gelukzoekers, dan zou de bibliograaf van „Oost en West" misschien gezegd hebben: „Dat ben ik met je eens!" Nu ik het eens mooi heb willen zeggen, nu zegt hij: „Je gaat buiten de schreef."

Tot zoover de heer L(ey)s. Ja, had hij *dat* gezegd en er bijgevoegd dat de eene boer blijft en de tien gelukzoekers verdwijnen, dan zouden wij het met hem eens geweest zijn.

Maar de bewering waartegen wij opkwamen, luidde:

„En toch, wat is er door al die grooten en geweldigen bereikt? Niets, hoegenaamd niets! En wat hebben ze voor de kolonie gedaan? Haar steeds dieper doen zinken. Als er voor iederen groot-kapitalist, voor iederen geweldige, voor iederen geoloog, agronoom, voor iederen agent en commissionair in Amerikaansche millioenen, als er voor ieder hunner één arme Hollandsche boerenarbeider in de kolonie was gekomen, dan was de kolonie thans in staat zich zelf te onderhouden. Nu is ze arm, straatarm en alle energie is weg."

En onze aanteekening daarop luidde: „Als men het aantal, tot de genoemde categorieën behoorende, die zich in de laatste 20 jaren in Suriname vertoond hebben, op 50 schat, is men zeker niet ver beneden de waarheid. Zouden nu 50 arme Hollandsche boerenarbeiders in staat geweest zijn de kolonie zoover te brengen, dat ze zich zelf kan onderhouden? Men moet zulke rhetorische figuren niet à la lettre nemen, maar toch is er een grens. En die is hier overschreden."

Curaçao.

De traktementsherziening.

In ons blad van 3 Nov. l.l. schreven wij over een bericht, dat de *Amigoe di Curaçao* gebracht had over een telegrafisch bericht van den minister van koloniën, „dat aan de nieuwe salarisregeling slechts dan terugwerkende kracht kon worden verleend tot 1 Januari 1921, als de Koloniale Raad volkomen instaat voor de helft der daardoor verhoogde onkosten (niet: inkomsten), ook van het loopende jaar, te dekken door nieuwe belastingen." Aan hetgeen wij toen schreven, hebben wij een en ander toe te voegen.

Vooreerst zijn wij nu in het bezit van de notulen van den Kolonialen Raad van 8 October l.l., waarin de letterlijke inhoud van het telegram wordt meegedeeld, welke aldus luidt: „nieuwe bezoldigings„regeling mag niet ingevoerd terugwerkend Januari, „wanneer niet geheel voldaan voorwaarde bestrij„ding helft kosten koloniale middelen ook negen„tieneenentwintig."

Het blijkt nu wel, dat het telegram in zooverre niets nieuws berichtte, als daarmee bedoeld is, dat de K. R. de helft der jaarlijksche hoogere uitgaven moet dekken, gelijk ook in de M. v. T. van het desbetreffende ontwerp is meegedeeld. De *Amigoe* bracht ons een oogenblik op een dwaalspoor door het gebruik van het woordje „daardoor", dat in het telegram niet voorkomt. Als wij nu de zaak verder goed begrijpen, dan heeft de minister vooral eraan willen herinneren, dat *ook* voor 1921 dien eisch bleef gelden. Inderdaad gaat dit in tegen de verwachting, die kan zijn gewekt door het indienen der voorstellen zonder de belastingherziening. Men kan toch moeilijk veronderstellen, dat de Raad het initiatief had moeten nemen tot het aanwijzen der noodige middelen.

Wij wijzen in verband hiermee op een request, door ambtenaren aan den Gouverneur gezonden, waarin gezegd wordt:

„dat, waar zij van het Koloniaal Bestuur de toe„zegging hebben gekregen — o.a. bij de G. B. dd. „24 Maart 1921, No. 305, — dat de invoering zou „plaats hebben met Januari 1921, het hun zeer be„vreemd heeft, thans te moeten vernemen, dat die „verhooging — waarop zij ook volgens het Bestuur, „dat voorstellen tot salarisverhooging heeft inge„diend, recht hadden — zoo goed als definitief „wordt uitgesteld, aangezien de voorstellen tot ver„hooging der middelen alsnog niet zijn gedaan;"

en verder:

„dat zij het zeer onaangenaam vinden, dat hunne „belangen achtergesteld worden op grond van om„standigheden, waarop zij absoluut geen invloed „kunnen uitoefenen en die niet in het minste ver„band staan tot hunne behoeften."

De voorzitter, zeide in den Raad, nadat bovenstaand telegram voorgelezen was:

„Met leedwezen is door mij en ook zeer zeker door U allen kennis genomen van den inhoud van dit draadbericht, waardoor aan de hoogst noodzakelijke salarisregeling voorloopig geen gevolg zal kunnen worden gegeven, daar volgens de bewoording van het telegram, vooraf zullen moeten gaan voorstellen van het Bestuur tot dekking van de 50 pCt. Ik vertrouw, dat intusschen de duurtetoeslag zal blijven gehandhaafd en wel met het oog op de enorme duurte der eerste levensbehoeften."

En bij de overweging van dit alles moet men niet vergeten, dat de voorstellen tot belastingherziening der daarvoor aangewezen commissie eerst zeer onlangs aan den Gouverneur gedaan zijn.

Houdt de Regeering voet bij stuk, dan kan men veilig aannemen, dat voorloopig de belastingherziening van de baan is.

Sisal.

De laatste „wenschelijkheidsbegrooting" (zie o.a. K. W. van 29 Sept., 6 en 27 Oct. en 10 Nov.) is aangenomen, behalve het voorstel tot verdere deelneming in het aandeelenkapitaal der „Cultuurmaatschappij der Nederlandsche Antillen" tot een bedrag van een halve ton gouds als eerste termijn, hetwelk met 8 stemmen tegen die van den weer in de kolonie teruggekeerden heer Winkel alleen aangenomen is.

De voorzitter motiveerde zijn stem met de mededeeling dat „het hem uit de overgelegde balans van de Cultuur Maatschappij der Nederlandsche Antillen over het 6e boekjaar gebleken is, dat de Maatschappij met verlies werkt, niettegenstaande de sisal gedurende de oorlogsjaren, volgens bekomen inlichtingen, vijftig cent per pond opbracht, terwijl de prijs nu is ongeveer twaalf cent."

De gemachtigde van den Gouverneur meende, dat het weer een kwestie was van „onbekend maakt onbemind" en beriep zich daarom op wat hij zelf gezien had en op wat de gezaghebber der Bovenwindsche eilanden geschreven had:

„Waar ik persoonlijk St. Eustatius bezocht heb, kan ik U verzekeren, dat de maatschappij er geheel anders voorstaat dan die te Curaçao. De sisal is flink uitgegroeid en alles maakt een gunstigen indruk; de groote verdienste van den heer Wilde is, dat hij uit groen materiaal goede landbouwers en handwerklieden gemaakt heeft.

De gezaghebber der Bovenwindsche eilanden schreef onlangs ongeveer het volgende:

„De aanblik van het eiland St. Eustatius wordt beheerscht door de sisalonderneming, die inderdaad een voortreffelijken indruk maakt. Zelfs een leek kan zien, dat de aanplant er forsch en mooi bijstaat, een enorm verschil met de onderneming op Curaçao, welke een zeer slechten indruk op mij maakte......

De gebouwen en de wegen benevens de „inventaris" verkeeren in goeden staat en de wijze waarop de fabriek en werkplaatsen zijn opgezet, komt mij voor zeer solide en practisch te zijn. De vroegere directeur Wilde is zeer zeker een handig ingenieur; in hoeverre hij een goed administrateur der landbouwonderneming was, kan ik moeilijk beoordeelen uit de overgelegde begrooting, die natuurlijk als alle ongecontroleerde begrootingen, de „duistere punten" wel zal hebben weggewerkt. De cijfers voor de begrooting gegeven door den heer Wilde moeten met eenige reserve worden aanvaard, ook al omdat het voor den heer Wilde geen aanbeveling zal zijn, wanneer deze maatschappij dadelijk na zijn aftreden zou moeten liquideeren.

Ontegenzeggelijk is de maatschappij voor de welvaart van St. Eustatius van overwegend belang; immers thans hebben de negers gelegenheid, naast hunnen kleinen landbouw, de noodige contanten bij de maatschappij te verdienen door een paar dagen per week aldaar te werken. Valt die maatschappij, dan is ook van St. Eustatius, naar het mij wil voorkomen, verder niets meer te verwachten.

Het beheer is daar altijd in goede handen geweest en de resultaten die er bereikt zijn, veel grooter dan die op Curaçao, terwijl de maatschappij op Curaçao reeds zeven jaar eerder is opgericht."

Van den oorlogstoestand had de maatschappij haast niet anders dan nadeel gehad.

Weinig vriendelijk merkte de heer Gomra hierin op, „dat als alle inlichtingen van de bestuurstafel zijn als de mededeeling, dat de sisal op St. Eustatius 7 jaar jonger is dan die te Curaçao, dan zijn die inlichtingen ook niet veel waard. Immers, de sisalonderneming op Curaçao heeft plantmateriaal voor de kweekbedden ontvangen van St. Eustatius."

Nadat de heer Prakken had meegedeeld, dat hij de desbetreffende mededeeling ontleend had aan eenen brief van den heer Kakebeeke, Gouvernements-commmissaris bij beide maatschappijen, werd tot stemming overgegaan met het boven meegedeelde resultaat.

Personalia.

Op 64-jarigen leeftijd is te Haarlem overleden de heer Jeremias Janse, oud-directeur der Curaçaosche Handel-maatschappij.

24 November l.l. vierde prof. dr. K. Martin, hoogleeraar aan de Universiteit te Leiden, bekend ook door zijne reis naar de West-Indische eilanden en Suriname, zijn zeventigsten verjaardag.

Van Vreemde Koloniën en Verre Landen.

De koloniale tentoonstelling te Parijs in 1925.

Eerst zou deze tentoonstelling uitsluitend een Fransche demonstratie moeten worden. Nadien werd de bedoeling uitgedrukt door „interallié". Wij vinden mededeelingen over deelneming door België, Portugal, Italië, Japan; Groot Brittannië zal zich ook wel niet onthouden. In La Dépêche coloniale van 16 November lezen wij nu, dat ook andere (neutrale) mogendheden om inlichting over mogelijke deelneming verzocht hebben, zonder echter daarbij te vermelden welke beslissing ten deze genomen is. Het blad laat doorschemeren, dat het van mededinging slechts uitwerking ten goede, ook voor de Fransche koloniën zelf, zou verwachten. Wij weten niet of die informatiën van Nederland zijn uitgegaan, in elk geval heeft ons land er belang bij. Mocht de gelegenheid opengesteld worden, dan is 't te hopen, dat onze overzeesche gewesten waardig vertegenwoordigd zullen worden. De voorbereiding hiertoe worde dan bij tijds ingezet.

Gandhi en de Prins van Wales.

Terwijl de telegrammen berichten geven over de ontvangst van den Prins van Wales in Britsch-Indië en de houding daarbij door de volgelingen van Gandhi aangenomen, brengen de Britsch-Indische bladen ons nu de beschouwingen, die ten beste gegeven zijn vóór de aankomst van den hoogen gast. Gandhi beijvert zich thans de relletjes en uitspattingen der non-coöperators af te keuren en te betreuren, zelfs legt hij zich vastenboete op voor de door hen begane gewelddaden. Leest men de waarschuwingen en voorspellingen eerder tot hem gericht, dan blijkt hoe anderen de woelige gevolgen van zijne aansporing tot niet-woelige demonstratie toch wel verwacht hebben en dan kan men hieruit eigenlijk reeds opmaken, dat hij zijne macht en kracht als leider der beweging misschat. Wat hij in Zuid-Afrika met succes gedaan heeft gekregen blijkt in Britsch-Indië niet, met kalme middelen, te bereiken. Als hij dit niet wil inzien, dan is het opleggen van zelfboete slechts een zelfbedrog te meer.

The Times of India schreef 1 November. Gandhi zegt: „Eert den prins", en zet zich er dan toe hem oneer aan te doen, door de bewering, dat dit bezoek gebruikt wordt „for advertising the benign British rule in India" en ter beoefening van „personal pleasure and sport", terwijl de prins „probably knows nothing of the feeling in India." Deze leider kwam bij voorbaat op tegen elke beleediging van den prins, maar werkte zelf tot misverstand mede, door 't karakter van den prins en het doel van zijn bezoek verkeerd voor te stellen.

The Times of India schrijft dan: Z. K. H. is geen onwetende jongen, maar een jonge man, die heel wat meer van het rijk en van zijne bewoners uit alle klassen heeft gezien dan de heer Gandhi. Hij heeft ter plaatse een studie gemaakt van de politieke verhoudingen in Canada, Australië, Nieuw Zeeland en andere deelen van 't rijk en waarheen hij zich begaf, overal heeft hij zich beijverd de inzichten te leeren kennen zoowel van den gewonen man als van de hooger geplaatsten. Door zijn natuurlijken aanleg en door hard werken is hij in staat geweest zich een eigen oordeel te vormen, op persoonlijke waarneming en ondervraging gegrond. De prins is niet in de eerste plaats voor zijn genoegen naar Indië gekomen. Gandhi weet dit „but will not acknowledge."

De prins heeft zelf nog een leemte in zijne kennis van —, in zijne aanraking met een deel van 't rijk gevoeld, hij komt naar Indië juist om deze leemte aan te vullen. Zijn wensch is tijdens zijn bezoek te leeren wat in alle klassen van de bevolking leeft. De non-coöperation-partij wil hiertoe niet tot hem gaan; Gandhi wil ook niet dat zij dit door duidelijk sprekende daden zal demonstreeren, maar die non-operation voor non-coöperation gaat 't eenvoudige begrip van de door hem voorgelichte volgelingen te boven.

't Gebeurde te Bombay, waar eerst van geboycot Europeesche kleeding brandstapels werden aangericht en vervolgens relletjes ontstonden, die op een aantal gewonden en dooden uitliepen, nemen wij als bekend aan.

Sedert reist de prins verder en valt hem overal, voor zoover tot nu toe bekend, een hartelijke ontvangst en begroeting ten deel.

Een kwestie, die zeer interessant kan worden.

La Dépêche coloniale behandelt in hare nummers van 6—18 November een kwestie over de nieuwe Hebriden, welke voor Frankrijk reeds een pijnlijken kant heeft, en die ook verder nog veel verveling kan brengen.

Terwijl de oplettendheid van de wereld speciaal gericht werd op de vraagstukken van den Stillen Oceaan en de Stille Zuidzee, kwam een telegram uit Melbourne, in de Times van 5 November, het nieuwtje brengen der aanbieding door de „Société française des Nouvelles Hébrides" van de 750.000 hectaren, die zij in dien archipel bezit, aan den Australische staten bond. Haar gebied beslaat meer dan de helft van den geheelen eilandengroep. Jean Noël heeft hierbij dadelijk de alarmklok geluid en is het vraagstuk warm blijven houden in de aangehaalde Dépêche-artikelen. Uit alles blijkt dat hij niet door een schim opgeschrokken is. Het telegram uit Melbourne meldde: 4 November heeft Hughes, eerste minister, aan de Kamer van Afgevaardigden meegedeeld, dat de Australische regeering van de Société française der Nouvelles Hébrides 't aanbod ontvangen heeft, om aan het gemeenebest, tegen betaling van 500.000 P. St., haar geheel bezit in de N. H. over te doen, zijnde 1.500.000 acres (750.000 H.A.). De minister voegde hieraan toe, alle havens van den archipel zijn in dit gebied begrepen.

Volgens Hughes waren de eerste aanbiedingen hem tijdens zijn verblijf in Londen gedaan. Hoewel Australië zeer geïnteresseerd is bij de Hebriden-aangelegenheden en daarvoor reeds vrij belangrijke sommen uitgegeven heeft, kon de minister-president geen beslissing nemen, maar de voortgezette onderhandelingen leidden tot de nu aan de Kamer overgelegde verklaring. Bij de toelichting zeide hij o.a. ook: De mogelijkheid van een verkoop aan de Engelschen is ter kennis van de Fransche regeering gebracht, die er geen bezwaar tegen ingebracht heeft.

De Australische regeering vond de beschikbare gegevens niet helder genoeg om tot een besluit te komen; de kwestie blijft brandend. De Fransche minister van koloniën heeft gemeend een communiqué erover te moeten uitgeven, luidende: Het ministerie van koloniën is nimmer in kennis gesteld met een verkoopplan van de onroerende goederen der Société des Nouvelles Hébrides aan Australië, plan ten opzichte waarvan het departement zich overigens afkeerig zou toonen.

Jean Noël vertrouwde 't zaakje nog niet. Hij vond in die korte mededeeling meer redenen om nader te vragen de punten op de i's te zetten, dan bevredigende aanwijzingen.

Daarna is de koloniale commissie van de Fransche Kamer met een uiteenzetting van den heer Ballande gekomen. Men moet zich niet al te zeer ongerust maken, aldus diens betoog, daar de Fransche staat een optie-recht bezit over het grootste gedeelte der landerijen van de Société. Zij kan deze dus niet aan een derde overdragen zonder autorisatie van de regeering.

Noël ging nader preciseeren. De gronden in kwestie hebben behoord tot de nalatenschap Higginson, welke ze overgedragen heeft aan de Société, die er een aandeelen-maatschappij van gemaakt heeft. Frankrijk heeft hare handelingen vergemakkelijkt, ook door haar aan 't noodige geld te helpen; het is niet „netjes" met een verkoop aan een vreemden staat te komen, nu zij hiervoor een gunstige gelegenheid meent te kunnen vinden. De Société zelf zond aan Noël de volgende gegevens (uitvoeriger te vinden in La Dépêche Coloniale van 18 Nov.).

In 1894 kreeg de Société van den Staat zekere voorrechten, tegenover daarbij tevens opgelegde verplichtingen. De laatste zouden gelden zoolang als een staatssubsidie genoten werd. Dit subsidie hield ultimo December 1909 op, de verplichtingen dus evenzoo. Het was ook in een punt van deze overeenkomst van 31 Maart 1894, dat de Société het recht om terreinen te verkoopen of voor langer dan tien jaren te verhuren alleen werd toegekend na verkregen formeele autorisatie van de Fransche regeering. Deze voorwaarde zou, volgens uitdrukkelijke vermelding, ophouden vijf jaren na de diplomatieke regeling der Nieuwe-Hebriden-kwestie.

Den 20en October 1906 heeft de Londensche conventie het bekende condominium ingesteld en zoo de definitieve diplomatieke regeling gebracht. Hierdoor is de Société sedert 20 October 1911 in de volle en vrije uitoefening van het recht tot vervreemding en verhuur gekomen.

De Société is door geenerlei band meer aan den Franschen staat gebonden. Zij heeft in niets diens goedkeuring te vragen.

In 1905 is een aanbod aan de Fransche regeering gedaan, die daarop niet is ingegaan.

Noël geeft deze opvatting weer, om de voetangels en klemmen bloot te leggen, zonder de meening echter te deelen. De conventie van 20 October 1906 heeft, volgens hem, de definitieve regeling der diplomatieke verhoudingen *niet* gegeven, integendeel, de Fransche en Britsche regeeringen hebben in 't condominium slechts algemeene administratieve maatregelen getroffen, die zij, volgens beider uitdrukkelijke verklaring, als van tijdelijken aard beschouwen. Vervreemding of verhuur behoeft dus nog de autorisatie der Fransche regeering; in het communiqué van den minister zou dan inderdaad een zekere geruststelling kunnen liggen.

Les paris sont ouverts.

Mededeelingen.

Van het Dagelijksch Bestuur der Vereeniging:

WERKKRACHTEN TEN BEHOEVE DER KOLONIËN.

Oost- en West-Indische werkgevers hier te lande worden uitgenoodigd om, wanneer in de vervulling van betrekkingen moet worden voorzien, hiervan mededeeling te doen aan het Informatiebureau der Vereeniging „Oost en West", Heulstraat 17, Den Haag.

Van het Informatie-Bureau:
(Heulstraat 17, Den Haag).

UITZENDING VOOR DEN NEDERLANDSCH-INDISCHEN STAATSDIENST.

Voor de na te noemen betrekkingen bij 's lands dienst in Nederlandsch Oost-Indië, waarin moet worden voorzien door uitzending vanwege het Departement van Koloniën, bestaat thans gelegenheid tot mededinging:

Ambtenaar bij de rechterlijke macht (Doctoren in de rechtswetenschap, die geslaagd zijn in het examen bedoeld bij art. 141, 2de lid, der Hooger-onderwijswet).
Ambtenaar bij den bureaudienst (Doctoren in de rechtswetenschap).
Leeraar in de plant- en dierkunde.
Leeraren in de Nederlandsche taal.
Leeraren in het Duitsch.
Leeraren in het Fransch.
Leeraren in de wis- en natuurkunde.
Leeraren in het teekenen (akte M*e* en *g*).
Leeraren in de Staatswetenschappen.
Leeraren in de scheikunde, allen volledig bevoegd.
Civiel- of bouwkundige ingenieurs bij het middelb. techn. onderwijs.
Werktuigkundige ingenieurs bij het middelb. techn. onderwijs.
Gepensionneerde genie-officieren als leeraren in de bouwkundige vakken bij het middelbaar technisch onderwijs.
Leeraar met K^1 bevoegdheid.
Gouvernementsarts bij den burgerlijken geneeskundigen dienst of bij den dienst der pestbestrijding (voor vasten of tijdelijken dienst).
Analysten.
Verpleegster 1ste klasse bij den burgerlijken geneeskundigen dienst.
Verpleegster 1ste klasse bij het krankzinnigenwezen.
Verpleegster 1ste klasse voor de militaire hospitalen.
Verpleger 1ste klasse voor de militaire hospitalen.
Verpleegster 1ste klasse voor de operatiezaal.
Verpleegster 1ste klasse voor de Röntgenologie.
Landbouwleeraar (landbouwkundig ingenieur).
Veearts bij den burgerlijken veeartsenijkundigen dienst.
Waterbouwkundig ingenieur voor Waterkracht en Electriciteit.
Electrotechnisch ingenieur voor Waterkracht en Electriciteit.
Werktuigkundig ingenieur voor het baggerwezen.
Civiel-ingenieur die zich gespecialiseerd heeft op het gebied van rioleering en waterzuivering.
Vakkundige die zich gespecialiseerd heeft op het gebied van rioleering en waterzuivering.
Teekenaar bij den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken.
Bij den dienst der Staatsspoorwegen:
Ingenieur met praktijk op het gebied van signaalwezen.
Opzichter werkplaats voor afd. locomotiefstelplaats.
Bij den dienst der Staatsspoorwegen (in tijdelijken dienst):
Machinisten,
Technicus voor electro-zwakstroom.
Scheepsbouwkundig ingenieur bij het marine-etablissement te Soerabaya.
Bij den post-, telegraaf- en telefoondienst:
Electro-technisch ingenieur,
Electro-technisch ambtenaar 1ste klasse,
Electro-technisch ambtenaar 2de klasse,
Adsp.-electro-technisch ambtenaar,
Telegraafopzichters 1ste en 2de klasse,
Radio-technisch ambtenaar 2de klasse,
Adspirant-radio-technisch ambtenaar,
Radio-telegrafisten.
Onderwijzer bij het openbaar lager onderwijs.
Onderwijzer met de hoofdakte en lagere akte wiskunde voor het meer uitgebreid lager onderwijs.
Onderwijzer bij het landbouwonderwijs.
Inspecteur en ambtenaar bij den belastingdienst.
Belastingaccountant.

Zij, die voor uitzending tot een dezer betrekkingen in Nederlandsch Oost-Indië in aanmerking wenschen te komen, kunnen zich tot het verkrijgen van inlichtingen wenden tot de 9de Afdeeling B van het Ministerie van Koloniën.

Mutaties van 23 tot 30 Nov. 1921.

Nieuwe Leden:

Jhr. L. de Stuers, Oud-Res., Den Haag, Beeklaan 431, *f* 5.
Mr. A. J. A. A. Baron van Heemstra, Gouverneur v. Suriname, Paramaribo, *f* 10.
W. F. R. Essed, Arts, Weltevreden, Petodjo Oedik No. 14, *f* 6.
P. E. Moolenburgh, Ass.-Resident, Soestdijk (afd. Utrecht) Spoorstraat 15, *f* 5.
A. A. Hulshoff, Directeur Centrale Burgerziekeninrichting te Weltevreden, Baarn (afdeeling Utrecht), Julianalaan No. 5, *f* 5.
Dr. J. Beets, Off. v. Gez. 1stekl.N.-I. L., Den Haag, Beukstraat 79, *f* 10.
M. H. Doornik, Ass.-Resident, Den Haag, 2de Sweelinckstraat 231, *f* 6.
M. Duijster, Mil. Apotheker 1ste kl. N.-I. L., Den Haag, L. v. Meerdervoort 432, *f* 5.
J. Hofstra, Hoofd Inl. Hoofdenschool te Pajakombo, Den Haag, Hobbemastraat 308 2, *f* 5.
A. J. H. Scherp, Directeur Muloschool, Tondano (Res. Menado), *f* 5.
A. H. Meijer, Administrateur Onderneming Getas, Salatiga, *f* 18.

Afschrijven:

L. L. H. Hageraats, Onderwijzer, Den Haag, Obrechtstraat 566.
Mevr. Wed. Mr. H. A. de Groot, den Haag, Borneostr. 22.
I. Hartog-Hertzberger, Nijmegen, Stationsweg 2.
J. Habbema, Oud Insp. Inl. Onderw., Den Haag, Danckersstraat 30 (overleden).
P. Janse Glerum, Amsterdam, v. Baerlestr. 57 (overleden).
J. G. Jerschavek, Adm. s.f. Tjokro Toeloeng, Halte Delangoe N.-I. S.
Chr. van Senden, Adm. s.f. Peterongan, Djombang.
A. J. Saal, Burgerlijk Ambtenaar Topografische Dienst, Bandoeng.

Adresveranderingen:

S. Bouman, Controleur B.B. Den Haag, van: Hollanderstraat 93, naar: Verhulststraat 104.
J. A. Quist, Leiden, van: Heerengracht 86, naar: Hoogewoerd 88a.
H. P. G. den Tex, Amsterdam, van: de Lairessestraat 102, naar: Emmastraat 32.
H. G. Binnendijk, Adj. Referendaris Dep. v. Just., van: Amsterdam, M. H. Trompstraat 21, naar: Weltevreden, Dep. van Just., *f* 5.
P. H. J. A. de Booy, Controleur B.B., Den Haag, van: Gr. Hertoginnelaan 30, naar: Thomsonlaan 7.
F. K. Scherius, oud-Hoofdingenieur, van: Den Haag, Stadhoudersplein 172, naar: Wiesbaden, Gartenstrasse 20, Sanatorium Dr. Lubowsky, *f* 5.
E. A. Ebbink, Luit.-Kol. N.-I. L., van: Den Haag, Frederik Hendrikplein 34, naar: Nijmegen, Bergen Dalsche Weg No. 23, *f* 5.
Mr. G. J. Bisschop, oud-Burgemeester van Batavia, van: Den Haag, L. van Meerdervoort 201, naar: Hoorn, Roode Steen 15, *f* 6.
A. J. C. van der Kuyl, 1ste Lt. Mil. Adm., van: Bennekom, Molenweg, naar: Den Haag, Veenkade 50, *f* 5.
F. Berkeljon, Inspecteur Volkscredietwezen, van: Malang naar: Salatiga.
A. A. Quanjer, Houtvester, van: Ngawi naar: Salatiga.
J. Snellen van Vollenhoven, Weltevreden, van: Gang Pool 7, naar: Zuiderweg 20.
A. C. Groeneveld, Leeraar K. W. III S., van: Weltevreden Tandjoenglaan 40, naar: Meester Cornelis, Kerkstr. 38.
C. J. Sauveur, Leeraar K. W. III. S., van: Meester Cornelis, Kerkstraat 38, naar: Weltevreden, Tandjoenglaan 40 (Nieuw Gondangdia).
W. Stemmerik, Adj. Contr. Agrarische Zaken, van: Solo naar: Amsterdam, Cornelis Anthoniszstraat 36, *f* 12.

DEN LEDEN wordt beleefd doch dringend verzocht, bij adresverandering, hiervan ten spoedigste mededeeling te doen: in Nederland aan den Heer Administrateur der Vereeniging, Heulstraat 17, Den Haag; in Indië aan den Hoofdvertegenwoordiger, den Heer A. J. GOOSZEN, Landrechter te Solo (Java).

Vereeniging „OOST en WEST".

HOOFDBESTUUR: Heulstraat 17, 's-GRAVENHAGE.

STUDIE-COMMISSIE. Jongelieden. Ouders of Voogden van alle landaarden in Oost- en West-Indië, die **gratis hulp** wenschen voor het zoeken van kamers of kosthuizen, voor afhalen van boord, voor toezicht op de studie, voor beheer van gelden, enz. ten behoeve van hun kinderen of pupillen, kunnen zich — onder opgave van de noodige gegevens — wenden tot het Bureau der Gedelegeerden der Studie-Commissie. Adres: Prins Mauritsplein 23, Den Haag.

INFORMATIE-BUREAU ten behoeve van personen, die een werkkring zoeken in Nederl. Oost- of West-Indië of daartoe hunne kinderen of pupillen willen opleiden, ook voorlichting verstrekkende op elk gebied aan personen van Indië komende of aanraking met Indië zoekende. Men wende zich tot den Secretaris, Heulstraat 17, 's-Gravenhage, Telef. H. 4519, Bureau-uren 10—12 v.m. en 2.30—4 n.m. Schriftelijke verzoeken om inlichtingen zonder bijvoeging van porto voor de beantwoording worden als regel buiten beschouwing gelaten.

TEHUIS VOOR INDISCHE STUDENTEN, Prins Mauritsplein 23, Den Haag. Gelegenheid voor Studeerenden van alle landaarden uit Oost- en West-Indië tot logeeren, koffiedrinken en dineeren; logeeren f 1.50, noenmaal f 0.75 en diner f 1.—. Aanvragen te richten aan den heer J. C. HIETINK, Directeur.

TEHUIS VOOR NEDERLANDSCH-INDISCHE BEDIENDEN, „Persinggahan", van Boetselaerlaan 2, 's-Gravenhage, waar Nederlandsch-Indiërs een tijdelijk onderkomen en hulp en raad kunnen vinden. Indische bedienden, die met een familie naar Indië willen terugkeeren, een dienst zoeken of van dienstbetrekking willen veranderen, wenden zich tot den Directeur, den Heer F. DE MUNNIK, Telef. Scheveningen No. 248.

*** Bij het INFORMATIE-BUREAU van de Vereeniging „Oost en West", Heulstraat 17 en de Firma MARTINUS NIJHOFF, Lange Voorhout 9, Den Haag, zijn de navolgende werkjes verkrijgbaar:

a. 1. **Een boekje over onze Oost voor hen, die er niet geweest zijn.** (Tweede druk). Prijs: **f 0.50** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.
2. Onze Oost. II. **Iets over den Inlander en zijn Zieleleven,** door T. J. BEZEMER. Prijs: **f 0.05** per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.

b. Onze West Tweede druk bestaande uit:
1. **De Kolonie Suriname,** door FRED. OUDSCHANS DENTZ;
2. **De Kolonie Curaçao,** door Mr. B. DE GAAY FORTMAN. Prijs: **f 0.50** per exemplaar en f 0.06 frankeerkosten.

c. Staats- en particuliere betrekkingen in onze Overzeesche Bezittingen: Werkkring en Vooruitzichten.

No. I. **De Bestuursambtenaren in Nederl.-Indië.** (2de, geheel omgewerkte druk met 8 foto's.) Prijs: **f 0.75** per exemplaar en f 0.06 frankeerkosten.

No. II. **De Geëmployeerde bij de Javasuiker-Industrie.** (2de verbeterde druk). Prijs: **f 0.25** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

No. III. **De Rechterlijke Ambtenaar in Nederlandsch-Indië.** (2de verbeterde druk). Prijs: **f 0.50** per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.

No. IV. **De Ingenieur in Nederlandsch-Indië.** (2de verbeterde druk). Prijs: **f 0.75** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

No. V. **De Ambtenaar bij het Boschwezen in Nederlandsch-Indië.** Prijs: **f 0.20** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

No. VII. **De Vooruitzichten van den Nederlandschen Arts in Nederlandsch-Indië.** Prijs: **f 0.25** per exemplaar en f 0.06 frankeerkosten.

No. VIII. **De Ambtenaar bij den dienst der in- en uitvoerrechten en accijnzen in N.-Indië.** Prijs: **f 0.20** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

No. IX. **De Ambtenaar bij de Gouvernements-Marine in Nederl.-Indië.** (2de verb. druk.) Prijs: **f 0.20** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

No. X. **De Ambtenaar bij den Post-, Telegraaf- en Telefoondienst in Nederl.-Indië.** Prijs: **f 0.25** per exemplaar en f 0.06 frankeerkosten.

No. XI. **De Geëmpl. bij de Rubber-(caoutch.) cultuur en bij eenige Bergcultures in N-Indië.** Prijs: **f 0.40** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

d. **Emancipatie-Toespraak** door TH. A. C. COMVALIUS. Prijs: 1 ex. f 0.25, porto f 0.04.

e. **„Ontwaakt".** Ter nagedachtenis aan CORN. W. BLIJD, door TH. A. C. COMVALIUS te Paramaribo. Prijs: **f 1.50.**

N.B. Beleefd verzoek bij bestelling het kostende vooraf per postwissel toe te zenden aan het INFORMATIE-BUREAU, Heulstraat 17, 's-Gravenhage.

☞ **Bovenstaande werkjes zijn ook verkrijgbaar bij den Hoofdvertegenwoordiger der Vereeniging in Ned.-Indië, den Heer A. J. GOOSZEN, Solo, residentie Soerakarta, Java.**

Afdeeling 'S-GRAVENHAGE.

Aan het Bureau **Laan van Meerdervoort 187,** zijn van **10—12** en van **2—4** uur (uitgezonderd Zaterdagsmiddags) inlichtingen te bekomen omtrent de volgende personen die werk zoeken voor:

- Muziek- en Zanglessen.
- Teeken- en Schilderlessen.
- Lessen in Moderne Talen.
- Fransche-, Duitsche-, Engelsche- en Italiaansche Conversatielessen.
- Opleiding admissie examen H.B.S. en Gymnasium.
- Schrijf-, Type- en Vertaalwerk.
- Lessen in Machineschrijven en Stenografie.
- Dame als Hoofd — of Hulp in de huishouding.
- Kinderjuffrouw in Indië.
- Indische Massage en Manicure, uitsluitend voor Dames en Kinderen.
- Zweedsche gymnastiek, Heilgymnastiek, enz., uitsluitend voor Dames en Kinderen.

Deze inlichtingen zijn ook te verkrijgen op schriftelijke aanvraag.

Aan bovengenoemd adres zijn ook inlichtingen te bekomen omtrent Families, die zich belasten met de Opvoeding van kinderen, omtrent Hotels, Pensions, Inrichting, Medische Hulp, Onderwijs, enz.